

Akseli Gallén-Kallela:

RINO (Kalevala aineil)

OLLI ON ILLUSTREE- RITUD AJAKIRI

SISU:

Gallén-Kallela: Rino; Sampo sepis; Kullervo nee-
dimine, rep. Saadetud Soome välisministee-
riumi poolt.

Raudmees: Soome rõõmuuasta algpidustusi, kirjut.,
pilte.

Eduard Kook: „Päikesesse!“ luul.

Karl Helvet: Biond hommik, luul.

—el: Narva-Jõesuu uues rüüs, kirjut., pilte.

Voldemar Rajalo: Keväd külän, luul.

Aug. Luiga: Inimen ja kannel, linool.

K. P.: Lauluisa reporterina, kirjut.

K. Vanaveski: Kreutzwald ja Jakobson; Edgar
Allan Poe; Hans Andersen, joon.

P. K.: Taluelamu ehitusviisist, kirjut.

J. Vekkas: Põhja-Eesti talud; Püstkoda; Linlased
maatööl; Piriita kallas Lükatil j. t., fotod.

Mag. phil. P. Hamburg: Noor-eeslased kaasaeg-
sete arvustustules, kirjut.

Friido Toomus: Tagasi, novell.

Olaf Rood: „Bertil Holmqvisti“ loomise saladus,
kirjut.

Lawson Wood: Igaviku jäädvustamine, repr.

Meie lapsi, pilte.

K. F.: E-sti leidureid, Insener Karl Papello, kir-
jut. pilt.

Joseph Delteil: Viis meelt, romaan.

Aleksis Koppel: Naine kinost, jut.

K. R.: Mis on?

V. Varju: Vaestepatuste, luul.

Dr. U. Schultz: Taimeriigi imed kinokaamera lää-
sas, kirjut.

Ufa kultuurfilm taimedest, pilte.

A. T.: Hans Anderseni oma muinasjutt, kirjut.

Hans Andersen: Keisri uued riided, muinasjutt
täiskasvanule.

Tartu Pauluse koguduse õpetajaid ja tegelasi,
pilte.

Rud. Paulus: Stratosfäärin, värsid.

Neile, kes armastavad ris'sõna-mõistatusi.

Artikleid, novelle, pilte, jne.

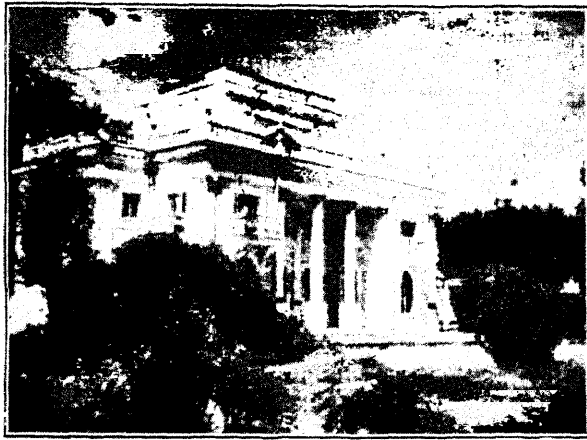
HIND

35 SENTI

NR 5

MÄRTS

1935

Kuhu Peedu suvitama lähed?

Narva-Jõesuu uues rüüs

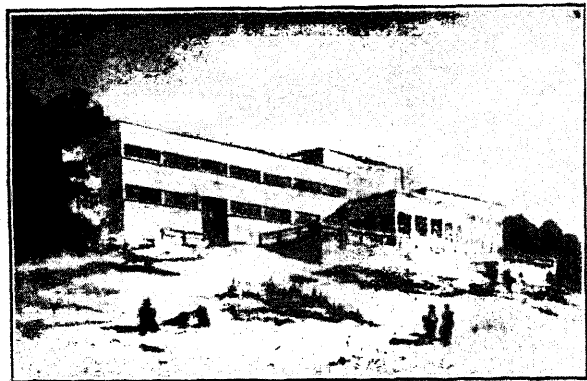
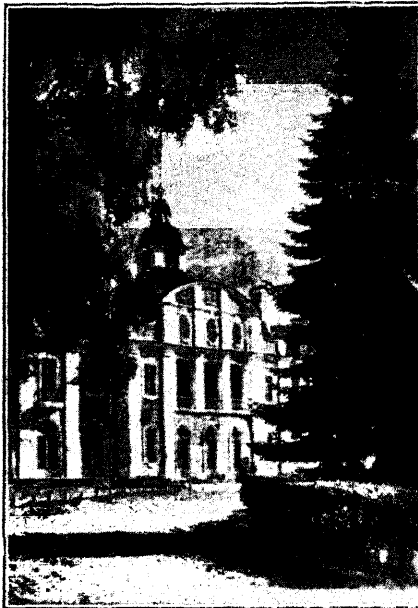
NARVA-JÖESUU väljaarendamine Narva linnavalitsuse poolt esimese järgu kuurordiks on praegu käsil täies ulatuses. Teatavasti ühendati N.-Jõesuu Narva linnaga ühiseks administratiivüksuseks 1. aprillil 1934. a., mistõttu Narva linnal kui suuremal omavalitsusüksusel on läinud korda juba aasta möödumisel parandada tunduvalt N.-Jõesuu hääkorda. Möödunud aasta kevadel sillutati täieliselt kuursaali eest viiv Hahni tänav ja korraldati ka muid tänavaid. Tänavu, talvel ehitati uus riietushoone, millist pooleleehitusena ja värvimatuna talvise ülesvõtte järele kujutab üks juuresolev pilt. Riietushoone tuleb suurim sel alal Eestis. Riietushoones on 176 kabiini ja 350 kohta vabaks riietumiseks. Hoones on ettenähtud kohviku ruumideks üks kinnine ja 2 lahtist rõdu, kus on ruumi 400 toolile. Ülemiselt lahtiselt rõdult avaneb väga ilus vaade merele.

Suvel tahetakse riietushoonesse ka muusikat tuua, ja on ehitatud söögisaaliks vastavad ruumid, ajakirjanduse müügi-koht ja käsipakkide hoiuruum. Riidehoiuruumi kasutamine on maksuline. Tariifid on võrdlemisi madalad: maksab ühe kabiini hooaeg 10 kr., 4 nädalat 6 kr., 2 nädalat 4 kr., 1 nädal 2 krooni. Äripäevati juuni- ja augustikuus maksab üldriietusruumis üksikisik 5 snt., juulikuus 1 tund 10 senti. Hoone läheb linnavalitsusel maksma üle 3 miljoni senti. Ehitus tasub end, sest on juba olemas rentnik, kes pakub aasta-rendi summa, mis tasub hoone vähema kui 10 aasta kestel. Kuuldavasti tuleb riietushoone rentnikuks Tartu kahe suurema kohviku omanik.

Uue supelushoone püstitamiseks on Narva-Jõesuu kuurort võitnud väga palju juure. On loota, et tuleval hooajal jällegi suvitajate pere suureneb, nagu seda kõigil viimastel aastatel olnud. Teatavasti on Narva-Jõesuu suvitajate arvult suurim kuurort Eestis.

Kuurordi juhiks on Vabariigi Valitsuse poolt määratud Narva-Jõesuu uus jaoskonnavanem hr. Aleksander Põder, kes haritud mehena ja suure organiseerimisoskusega on suutnud korraldada lühikese aja kestel üsna palju. Senini seisiski N.-Jõesuu kurbloolus selles, et sageli puudus laiema silmaringiga isik laialise kuurordi ala juhtimisel. Väga palju parandab asja ka see, et pääkorraldus asub linnavalitsuse käes. Narva-Jõesuud teatavasti Narva linnavalitsuses ametiajotule järele korraldab dipl. ins. Robert Federmann, kes on Narva-Jõesuu juhtimisel kasutanud väga palju oma erialalisi kogemusi.

—el.

Pilte Narva-Jõesuust

Ülal: Narva-Jõesuu kuurhoone. Keskel: Villa „Capricio“ N.-Jõesuus, kus Riia eestlane hr. Vares, kellele m. kuulub, kavatseb sisseseada moodset kohvikut. Ülal, paremal kaunis N.-Jõesuu rannik. All: Narva-Jõesuu supelranna riietushoone, dipl.-ins. R. Federmann'i projekteeritud.

Päikesesse!

Päikse lilli!
Elu lilli!
Päikse lilli!
Ilu lilli!
Õhk täis trilli!
Õhk täis trilli!
Õhk täis lilli!
Kuldseid lilli!
Elu lilli!
Noppigem!

Päikse viljad
Juba valmid!
Päikse viljad
Ammu valmid!
Laulge salmid!
Hüüdke salmid!
Päikse seemet
Suhu, silma!
Päikse seemet
Hinge ilma
Külvakem!

Päikse poole
Elulise,
Päikse poole
Ilulise
Tormakem!
Külmad mõtted,
Surma mõtted
Surmakem!

Päike sisse
Südamesse
Lükkakem!
Päikse sisse
Elulisse!
Päikse sisse
Ilulisse
Hüppakem!

Eduard Kook
Kogust „Päikesesse!“

OLION

VIIES AASTAKÄIK

N 5 (50) 15. MÄRTS 1935

Uoldemar Rajalo

Keväd külfän

*Maa om lapiline, pori ühã laenetap.
sorinal müüdã tanumit juuskva vii.
Taat-habemik joba vankriga lokerdap,
ãrã tarepããle puhkusele panden om rii.*

*Talutare katuselt lumi ailla satap.
Jo peris puhas ja kuiv om lõunakülg.
Rããstã all viirenni vahel üsnã matap,
ent säältki kaop piã, kui pliidiravvalt sülg.*

*Lãve man lõmmitap lumemehe luukere.
Tskãe, joba ta nõnapiti porivette sattegi!
Kevãdpãiv om ussaaiast tennu mere,
sinna tuu talvemiis perãkõrd kattegi.*

*Osmiku man ooletult om porin — jõulupuu.
Sinne ta jo viimãti nii visksid
joba siss, kui müüduõ jõulukuu,
lãmmãst tarest vãevõimul vãllã kisksid.*

*Suskap maa seest nõna lumelill — tere!
Kavva sinilillgi ennãst mullan salgap . . .
Murretu om talvemehe valitsusaig kãre,
lustlik aastaig meil õiteküllãn algap.*

AUG. LUIGA: INIMEN JA KANNEL

Linool

TEGEV JA VASTUTAV TOIMETAJA: GEORG NAELAPEA

VÄLJAANDJA: JAKOB LOOSALI

TOIMETUS:

TALLINN, RATASKAEVU 6—2. TEL. 460-68

ADDRESS: OLION—TALLINN

TALITUS:

TALLINN, RATASKAEVU 9, TEL. 460-48

POSTKAST 193

POSTI JOOKSVA ARVE NR. ON: 29

OLION

ILMUB KAKS KORDA KUUS TALLINNAS

TELLIMISHIND: AASTAS 7 KROONI

POOLAASTAS 4 KROONI

KOLME KUU P. 2 KROONI

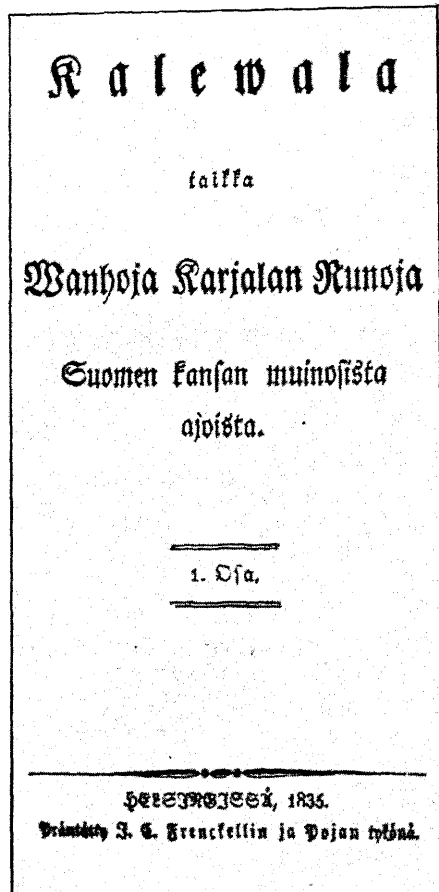
KAHE KUU P. 1 KR. 35 S.

ÜHE KUU P. 70 SENTI

ÜRSIKNUMBER 35 SENTI

Mälestussammas „Kalevala“ autorile Elias Lönnrotile Helsingis

„Kalevala“ esimese trüki tiitellett

Soome röömuuasta algpidustusi

28. veebruaril algasid soomes pidustused *Kalevala* 100 aasta juubeli puhul. Kogu tänavuse aasta soomlased on kuulutanud *Kalevala* röömuuastaks, mil korraldatakse *Kalevalaga* seotud pidustusi, näitusi, laulupidusi.

Esimesel peopäeval Helsingi linn oli ainus lipupe meri. Eduskunna täiskogu, tulnud kokku pidulikuks koosolekuks, määras kaks miljonit marka soome keele uurimiseks. Keskpäeval toimus pärgade panek Elias Lönnroti, *Kalevala* kirjapanija hauale. Seejärel avati messihoones *Kalevala*-näitus. Öhtul, juubeliaktusel, mille avas riigipresident Svinhufvud, tõi tervitusi sel puhul Helsingi sõitnud 25 välisriigi esindajad. Eesti poolt tervitasid haridusminister N. Kann, dr. O. Kallas ja dr. Loorits. Ameerika soomlased olid saatnud 10 000 allkirjaga tervitus-aadressi, millele esimesena oli alla kirjutanud president Roosevelt.

Röömuuasta teine ja kolmas päev olid jaotatud kõnelede rahvamajades ja ringhäälingus, teatriendustele, pidusöökidetele, kontsertidele.

Kalevala röömupüha puhul Soome Kirjanduselts kuulutas välja suure rahvaluule kogumise võistluse; parim rahvaluule koguja üle Soome saab auhinnaks 4000 marka, ja iga maakonna

parim koguja 1500 marka. Võistluse tähtaeg lõpeb ühes *Kalevala* röömuuastaga, 31. detsembril 1935.a.

Soomlastel on põhjust olla uhke oma rahvuseeosele. *Kalevala* õpetas soomlast hindama oma seni nii „põhjamaiselt karedaks“ peetud keelt, selle kõlavust ja ilu. *Kalevala* on inspireerinud soome teadlasi, luuletajaid, kirjanikke, maalikunstnikke, kujureid, heliloojaid. Mainigem sellistest vaid maalikunstnik Gallén-Kallela't, kujurit Väinö Aaltonen'i ja heliloojat Jean Sibeliust. *Kalevala* mõte on üldnimelik, — on võitlus valguse ja pimeduse vahel, — kuid ainete käsitlemine ja luulejõud on puhtsoomelised, ainulaadsed. *Kalevala* sangarid Väinämöinen, Ilmarinen, Joukahainen, Ahti Saarelainen, Kullervo j. t. on liha ürgsoome lihast ja veri ürgsoome verest.

Kalevala ilmumine viis soome rahvaluule Euroopasse, äratas kultuurimaailma huvi väikerahva vastu, kes oli loonud lugulaulu, millega ei suutnud võistelda palju vanema kultuuriga suurrahvaste eeposed.

Välismaa ajakirjandus pühendab juubelile pikki artikleid. Välismaine arvustus lausub: Soome rahvaluule on nii võimas, et teda võiks võrrelda kuningas Midiasega: kõik, mis ta puudutas,

muutus kullaks. Soome rahvas on looduselt pärinud nõiakepi, mis muudab kõik poeesiaks.“ Rajataga, üks nõukogude vene professoreid kirjutab „Leningradskaja Pravda’s“: *Kalevala* ideed on inspireerinud, vaimustanud rahvaid lähedal ja kaugel. Eestis sündis tema eeskujudel *Kalevipoeg*, Ameerikas *Kalevala* mõjutas luuletajat Longfellow’i tema kuulsal *Hiavatha*-lugulaulu loomisel. On kahju, et nõukogude luule looming veel pole suutnud ammutada küllaldasemalt sellest eeskujust.“ Siiski, ka Nõukogude Karjalas pühitseti *Kalevala* ilmumise saja-aastast juubelit, ning sel puhul Nõukogude-Karjala kriijastuste kuul ilmus *Kalevala* luksusväljaanne soome keeles.

*

Kalevala on *Kalevipojale* eeskujuks olnud tõesti. Soomlased ei salga ka *Kalevala* enda suhtes, et ta paratamatult on tema kirjapanijalt Lönnrot’ilt saanud suurel määral viimistlevaid lisandusi. See aga ei vähenda *Kalevala* kui rahvusliku kunstiteose väärtust kellegi, ka välismaailma silmis.

Meil iga teine enda-reklaamitsev noor magistrikene arvab enesele auasjaks, kui karjub maha *Kalevipoja* iga-kui-punktikese ja komma. Seepärast määratagu mõnele sellisele kas või kindel stipendium vana, vääramatu toeseõna „Kus viiga näed laita, säääl tule ja aita“ rakendamiseks. Ehk lõpetatagu mahakiskuv toon selliste meeste suust, — meie rahva ja kultuurloomingu hüvedes.

Raudmees.

Gallén-Kallela:

KULLERVO NEEDMINE

Gallén Kallela: Sampo sepi (Ilmarine oma abilistega)

KARL HELVET

Blond hommik

Me sõidame, suunaks päikesetõus.
 All ree krudiseb lumi kui liiv.
 Külma peseb verdunud nägu kui piim.
 Ohku valgesse auru halli
 suruvad hobuste tarmukad kopsud...
 Äratet jänes lumen kargab heitunult jooksu.
 Pöösaste ümber kui paberlilledest pärg.
 Karjamaad, aasad ja jõgede jää,
 väli ümber — kui avat raamat.
 Kui sõidurütmist kooründ vastne päev...
 Beež taevas kui kutsuvalt embaks...
 Blond hommik kui inimese tõstaks maast,
 tunned südamen muutund kõik lembaks...

Lauluisa reporterina

Kreutzwaldi huvitavad vestekirjad Viljandi lehele

C. R. JAKOBSON ja F. R. KREUTZWALD

LAULUISA F. R. Kreutzwald, vaatamata tema suurele kirjanduslikule tegevusele, oli kaastööga ajakirjandusele võrdlemisi tagasihoidlik. *Perno* (hiljem ka *Eesti-*) *Postimees* ilmus küll juba 1857. a. alates, ent Kreutzwald ei tunnud erilist tungi oma kaastööga isa *Jannseni* toetada. Ja ometi palus *postipapa* alatihti lehe veergudel neid kes mõistavad, end sulega toetada.

Tõenäoliselt ju Kreutzwald *Postimeest* järjekindlalt luges, kuid kaastööle kutse vastu jäi ta siiski jahedaks. Hoopis teisiti suhtus ta C. R. Jakobsoni *Sakalale*, mille esimene number ilmus 1878. a. märtsis. Kuigi 75 a. vanadusekoorem turjal, sai Kreutzwaldist *Sakalale* hoolas kaastööline — kuni lahkuminekuni, — tülini, mis ka ikkagi omal ajal tulemata ei võinud jääda.

Jakobson on aegsasti lauluisa poole pöördunud kaastöö saamiseks, mida tunnistab esimeses numbris leiduv K tähega märgitud kirjutus, *Teretis* (mis ütleb mag. Joh. Aavik selle tiisvormi kohta!?) ja *õnnesoovitus Sakalale*. See vestelaadiliselt kirjutatud soojasõnaline vahelugemine käib järgmiselt:

„Haritud rahvasel on kombeks mõetud, et kui kuski naabruses üks lapsuke sündinud — sõbrad, sugulased ja tuttavad tite-ema beretama ja lapsutejele õnne soovima ruttavad. Seba ka meegi maal wanast päritud wiisi ei tohiks järsku laita, aga mõnuksam oleks, kui tulewikus

neid vaatamijekäike wähema rutuga mõiks toimetada, sejt et õpetatud arstid, kes neist asjadest enam teadwad, kui meie ja meie külatargad, ühest suust puhuvad: „Nurganaijele ja tema loomakejele ei wõi esimestel päewadel juuremat head teha, kui neid puhtas waikses toas rahule jätta.“

Mõned tohtrid ja ämmad ei luba jellepärast enne üheksat päewa kedagi wõõrast nurganaije ligidale, ja mina, kui mul arstiamet oleks, lijaksin peale: laia futuga, sõnarikkad naijed, kes juttu ei oska lõpetada, peafiid kolm korda üheksa päewa ootama! — Kui minul täna kogemata sõna ja tegu ühte ei lähe, tohiksin ennast jellega ehk wabandada, et meie lapsuke kui imetegugu, loodusejeaduse wastuoksa — emata on sündinud, ja iijast juba enne ilmaletulekut ristimata ja waderiteta nimekandjaks kinnitud.

Tohime siis wõõrustada, kui sõherdusel wastuoksa lool lapsuke warem murule weeremist wastajeid on leidnud? Raske sõja-aeg*) tõstak hinnad kõrgele, teeb elamise päew-päewalt kallimaks, ja jeal tuleb weel üks uus näljane sõja peale, kes sejt samast leiwafanikaft osakeft tahab, miska meie hädaft kõhtu jõudtime täita. Tõesti, kui meie külmawerega asja igapidi läbi mõitleme, siis peaks wõõrustamine palju kohajem olema, kui kuskilt wastalijji leitaks.

Üks wana Sakarahwa sõna ütleb: „Palju waenlasi, palju au!“ Meie wastajed ei ole mitte waenlased, meie tohiktime neid suurema õigusega sõpradeks nimetada: sejt nemad junnivad meid mõitlema ja rammu katsuma. Mõitlemijeta ei ole kuskil elu; kes edasi tahab saada, peab mõitlema. Häda õpetus on wahi, siiski juuremalt osalt parem kaswataja kui pehmuse hellitaw rupe.

Ehk küll jinu tulewik, nõder *Sakala*, pafjus udus seijas, astu julgest rändama, leiwapalufest teenima, kes teab — kust ilmakaarest ka jinule üks kord õnnetuul hakkab puhuma, kui wanemaks ja targemaks lähed. Ja nüüd märka weel sõbralikku juhatusft: 1) Õpi aegsasti filmi selgitama ja mõistust teritama, et wärwide wahet tundma ja mõistma saad, et nemad loomulikult kõit musta ja walge wahel seijaswad, ja seda mõõda endid muudawad, mida ligemal nemad esimejefst ehk teiseft on, kas tumedamad wõi heledamad.

Meie kodupaigas, põhjamaal, on talw juba loomulikult pikem, jinna juure tükke kewadest ja sügijest, nii et üldijelt ühe tuttawa naljahambaga mõiktime ütelda: meil ei ole rohkem talwe, kui kahetja kinni pool üheksat kuud, mis jellest üle jääb — kõit lausa suwi. — Sealt ep see tuleb, et õõ waljus päewa kipub katma; jellepärast ära unusta: 2) Kui kodust lähed, laternat küünlaotfjaga kaasa wõtta, sejt et kõige tugewam film pimeduses wõit teel ekfida. Ijeäraniis hoia end nende eest, kes sind kõrge palga eest wõõra teenistusse püüawad meelitada. Seal peafiid ja kui lipuke tuules, peremehe pilli jänele tantfjima.

Rolmandaks ja wiimijeks: Mis jinul mõtete armul ja elu õpetufel kippetud täitlijeks omanufeks saanud, jeda pea kinni, kuni teised targemad jinule on selgest teinud, et ja looduse jeaduse wastu olid ekfinud. Oled ja nii kaugele soanud, siis jää kui mees oma paika ja räägi ja räägi, kuidas mõitleb, ei mitte mõitlemise wastu, et

*) Vene-Türgi sõda. Toim.

Lori-Laur ja Krapi-Kai sind selle eest tänamad. —
Ja nüüd soovin tuttava lauliku sõnadel:

Et rõõmu tella helinaga,
Sind rahmas lahkelt teretab.
Kus loidu piirel esi-rada
Sul nõder jalg waht alustab.
Nüüd puhkamas weel aja kajuus,
Mis elus must, mis lahkelt pauius:
Sest isa walfu kapi hoolel,
Ei näita kõik sul kuldjel foorel."

Edasi järgneb mitmes numbris lühikesi Tartu teateid, millistest mõningad vist lauluisa sulest; enamik siiski kindlasti mitte (viimastest näib osa kasutamiseks saadetud materjali varal toimetuses olevat valminud). Umbes kuu hiljem (15. aprill) leiame jällegi tuttava K tähega varustatud kirjakese:

„28. Märtsil.

Meie kewade astub nii kiirel sammul tänawu edasi, et silmal tegemist on tema jälgi tähelepanna, ja mõnel hommikul ahtast maadates küüma peab: kas tõe kujutus või nõiduse ilmatiri, mis üksainuke õõ on toonud? Talwe walged furnulinad on juuremalt osalt kõik juba koristatud ja juurekorterisje wiidud, kuigi neid hiljem, ümbermuudetult wihma näol jälle tagasi tuuakse.

Kui heiliku meelega Jürniku talwewärki jega duji wahela ei too, mõiks praegune loofeste loõritus aegjasti haljast muru inimestele ilmailuks, elajatele kõhutäites tuua, jamuti laste muna weeretamise rõõm lihawõtte pühil päikse paistel kahtlemata sigineda. Aga Aprill, kergemeelsete kuningas, kes mõib sind usaldada?!

Emajõgi seisab paituwal uhkujel, päikesetrii lahkelt ema pinnalt tagasi pregeldades; Taara mäelt waadates ida sõhil on jõgi mõnes paigas nii laiaks läinud, kui tahaks muinasjutu tõeks teha, kus meile pajatatakse: emate olla Kalewipoja päewil rohkem wersta laiuselt Taara aeda ilustanud.

Aga tänu inimeste hoolekandele, ijaaranis osawale linnamalkitusele, warjawate tammide tegemise eest, et tänu need kohad jõe weest püid seisawad, kus wiiekümne aasta eest waikestel loofitutel pidid joitma, ja mõnel aruforral õnnelikud majaperemehed ligemalt kalu mõisid püüda — omaist toast."

Sarnased vahelugemised ilmuvad umbes kord kuus. See näib peaaegu põhimõte olevat: 13. mail on jälle Sakala parimaks vahelugemiseks Lauluisa Tartu kiri:

„Tartus, Jüripäewal 1878.

Kui 28. Märtsil Teile kadunud talwe ära koristamist, kewade tulekut, loofeste loõritust jne. puhusin, ei puudunud palju, et ise wiimaste kooris suwe ilu hõõskama läksin, kui mind mitte eesjetswa Jürniku tuju meele-tuletus poleks jahutanud. Ettewaatus, pikkneel ja külme-wert on tänunäärat wanaduse omadused, mis meile warem osaks ei saa, kui mõne korra läpad hästi oleme kõrwetanud.

Heäranis peaksid prohveti ameti pidajad, olgu nad ilmade ehk poliitika kunutajad, „lendawate sõnade“ eest hoidma, mis nende parteilased teistesje ümber tõlgitwad, teist ja kolmat korra jälle trükitwad, seal juures sõna-sunnitajat juitsetawad, tema kammil nõrgaks kaswatamad, et mehite kui pool uimane, aega ei leia oma suure teo üle järele mõtelda. —

Seal langeb äkitselt kiitust kui rahet tema kaela,

jee äratub unest ja sunnib teda mõtlema. Aga mis korra trükitult laia ilma kätte läinud: mine tuult kinni püüdma? — Salgamine ja tagajärel wabandamine ei jõua nurja läinud asja enam parandada; pubru, mis paja põhja kinni põlend, ei kaota kõrwend maitset, ehk ja teda jada korra hiljem läbi jebab. —

Hilja aja eest kuulsin üheist „mööduandwaist“ suuit, mis meile targemad inimejed juba tuhat korra ütelnud, et — +++ Aleksandri kooli aitamine oli üks tühi halpide jampjumine pidada olema, sest et temast ometigi taal elulooma ei wõi tulla. Sellepärast arwan mõnujaks, edaspidi, — kus selle jurnult jündinud lapie nime peaks tarwitatama — igakord kolm ristikeist nime ette panna, mida wanemal ajal tehti, kui wana pörgu papat tema päris nimel kutsuti. —

Ma olen wiimastel aastatel palju selle asja üle mõtelnud ja pean täna kahetsedes tunnistama, et teis-tega ühes jõgefilmil eksteel olin joitnud, kui jirn ja seal kogemata sõnakeje M. kooli kajuks juhtujin kulu-tama. Ütelge ise — aga esiteks käpp jüdame peale tõididuse tunnistujeks! — mis mõib üks „rumalast rahwaist“ wälja arwatud ja aitujeks wõetud kool ühele inimeste jurgule kaju tuua, keda juuremad „Kul-tuur-lasjed“, kuidas räägitakse, kuus wõi seitse aasta-jada wõimata on õpetanud, juhatanud, kaswatanud — juuremalt osalt wõjandikkude kulu peal, aga — (kellel kõrwad, jee kuulgu!) — kelle 40—50 aastajed lapjed praegu weel tuletikkude ja terawate ristadega ei oska ümber käia! — Mees, kes jeda ütleb, on ise, kui ma ei ekji — rohkem meerandjada aastat waimu äramise (?) tööd nende kallal püüdnud toimetada.“ —

Teravused kirja lõpul on üteldud J. W. Jannseni arvel, kuna tsitaat tuletikkudest ja terariistadest on tema *Eesti-Postimehest*. Jannsen nimelt avaldas mitmel puhul *Eesti Aleksandri kooli* suhtes skeptilisi mõtteid ja andis lehes ruumi kooli wastastele, nagu Pärt Suiale j. t.

Umbes kuu hiljem, 17. juunil, avaldab Jakobson *Sakalas* auväärse Tartu reporteri järjekordse kuu-kirja:

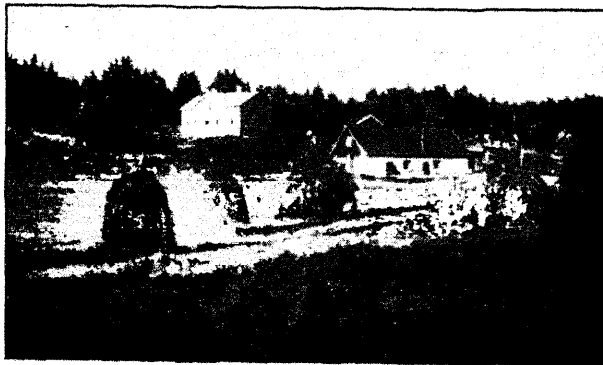
„Tartus, 27. Mail 1878.

Õõkülmade-kuningas on koju joitnud, lehekuu lõpul kewade saab kahe nädala pärast malitjuskapi suwe kätte andma ja wihma puuduse üle ei tohi wiimajel ajal kaewata, aga sooja igatsus ei näita ikka weel kusetatajaid leidma. Tuule-kuninga külm jüda ei taha pehmemaks minna, waid puhub, kui loodaks jellega talwe tagasi tuua. Jää rahule wanarauk, jeda wõimust julle ometi ei anta.

Kui Amarik ja Koit paar õõd, käsi pigistades, armupalawalt teine teise silma waadand, kütawad nad õõd ja südamed soojaks; ja õhtud ja hommikud — rahma naeru kartes — ei usalda kajuks wälja tulla. Täna kess-hommiku ajal rakstas raheterasid aina wastu ja peale jeda jadas külm wihma. Kas nalja pärast ehk külmanõe jumalaga jättrijeks? jeda wastust peame ootama. —

Kaswude-riigi kohta ei tohi kaebust tõsta, sest kõik on, ehk küll pikkamisi, edenenud, lehtpüül on rohelistes suwe-ülkonnad seljas, õilme ilud kübaratel, rukkipead osalt tuppdest wäljas, osalt tulemas, külwatud suwewilja põl-lud lootust-tootawal näol, aga muru kofumine näitab natuke nõder.

TALUELAMUTE EHTUSVIISIST

Soome talu

IGA rahva kultuuri omapära peegeldub tema asulate laadis. See omapärane ja stiil ei olene nii väga majanduslikust küljest, kui just kunstipärasusest ja sobimusest ümbruse. Elamud on suurimad ja väljapaistvamad teosed rahva kultuuri tasapinnast. Halvasti ja maitsetult ehitatud hoone mõjub vaatlejasse halvemini kui halb maaling või vale toon sümfoonia.

Meie taluelamu tüüp oli juba, kuni möödunud sajandi lõpuni, üldiselt välja kujunenud. See ehitusviis ja vorm oli aastasadade vältel, vastavalt oludele ja harjumustele, arenenud täiuslikuks ja otstarbekohaseks. Seda läbi-proovitud ehitusviisi leiame veel vanade taluelamute juures.

Möödunud sajandi lõpul aga, mil majapidamine meil muutus põhjapanevalt, tekkis tarvidus ehitusi vastavalt ümberkorraldada. Et aga puudus algupärane kui ka otstarbekohane eesküju, kasutati ära vene riiklikelt büroodelt laenatud alevite ja linnaehituste vormid, mis oluliselt olid võõrad meie maale ja harjumusele. Lisaks sellele kalduti tarvitama kergeid ja rohkeid ilustusi ja vorme, millega püüti anda elamutele odavalt ilus välimus. Tolle aja mõju on veel praegugi tunda, eriti ilmneb see kitsais kahepoolseis ustes, paljuruudulis kitsais ja kõrgeis akendes ja ilustatud karniisides. Juba tol ajal

Lehmalüps

Fot. J. Vetkas

püüdsid põllumeeste seltsid nõuannetega parandada ehituste laadi. Kuid puuduliku ettevalmistuse tõttu ehitustehnika alal ei osanud ega suutnud nemadki vabaneda võõrast mõjust.

Iseseisvuse algupäevil, maareformi teostamisega, pandi alus kümnetele tuhandetele uutele majapidamistele. Kuid see oli paljas maa, mis jagati välja. Tuli asuda suure hulga uute talude loomisele. Siis kerkisid veelgi teravamalt üles küsimused, millest ja kuidas ehitada. Rahapuudus aitas neid raskusi suurendada. Erakordseis oludes tekkisid uued nõudmised ja tingimused. Kuid puudusid eeskujuehitused. Puudus ka igasugune süsteem selliste massiliste ehituste läbiviimiseks. Puudus praktiline nõuanne, rääkimata asja esteetilisest, kunstilisest küljest. Ehitati kavata, otstarbekohatult ja maitseteladalt. Päätähtsuse omas vaid küsimus, kuidas ruten ja odavasti saada ulualust.

Siis hakkas asja korraldama Põllutöoministeerium. Hakati ühtlustama elamutüüpe. Loodi plaane ja töötati välja uusi kavasid. Ilmus ka trükitult rida maaehtuste tüüpe. Pandi maksma määrus, mille järele ehituslaenu soovija pidi esitama ka ehituste plaani. See nõue pisut parandaski asja. Siiski osutusid needki plaanid ja kavadid suuresti eluvõõrasteks, kuna oli jäetud tähelepainemata üksikute maakotade iseäraldused, erinevad olud ja harjumused. Puudusid maaehtuste alal asjatundjad arhitektid, kui ka organiseeriv keskus, kust oleks korraldatud ehituste läbiviimist.

1924. a. kutsus Asunike ja Riigirentnike Liit, riigi ja omavalitsuse toetusel, ametisse ehitusnõuandjad. Alul igasse maakonda ühe, kelle ülesanneteks oli kohapääl anda nõu ehitajatele, vastavalt maakonna iseloomule. Korraldati kõnekoosolekuid ja ringreise maal. Änti selletusi olulisimatest üksikasjadest ehituste läbiviimisel. A. 1926 loodi Tallinna ehitusbüroo, mis pidi olema keskuseks ja üldkorraldajaks. Nii tsentraliseeritud on töö edenenud ka paremate tagajärgedega.

Kuid vaadeldes nüüd tehtud tööd ja tagajärgi, ei saa olla kaugelki rahul. Vaatamata pingutustele pole suudetud luua taluehituste standard-vormi mis eriti sobiks meie maastikule, iseloomustaks seda. Kultuur ühest küljest on võitlus loodusega. Ehitustega ei tohi maastik kaotada oma esteetilist väärtust, vastuoksa — ehitused peavad just tõstma esile maastiku laadi, peavad ilmestama seda.

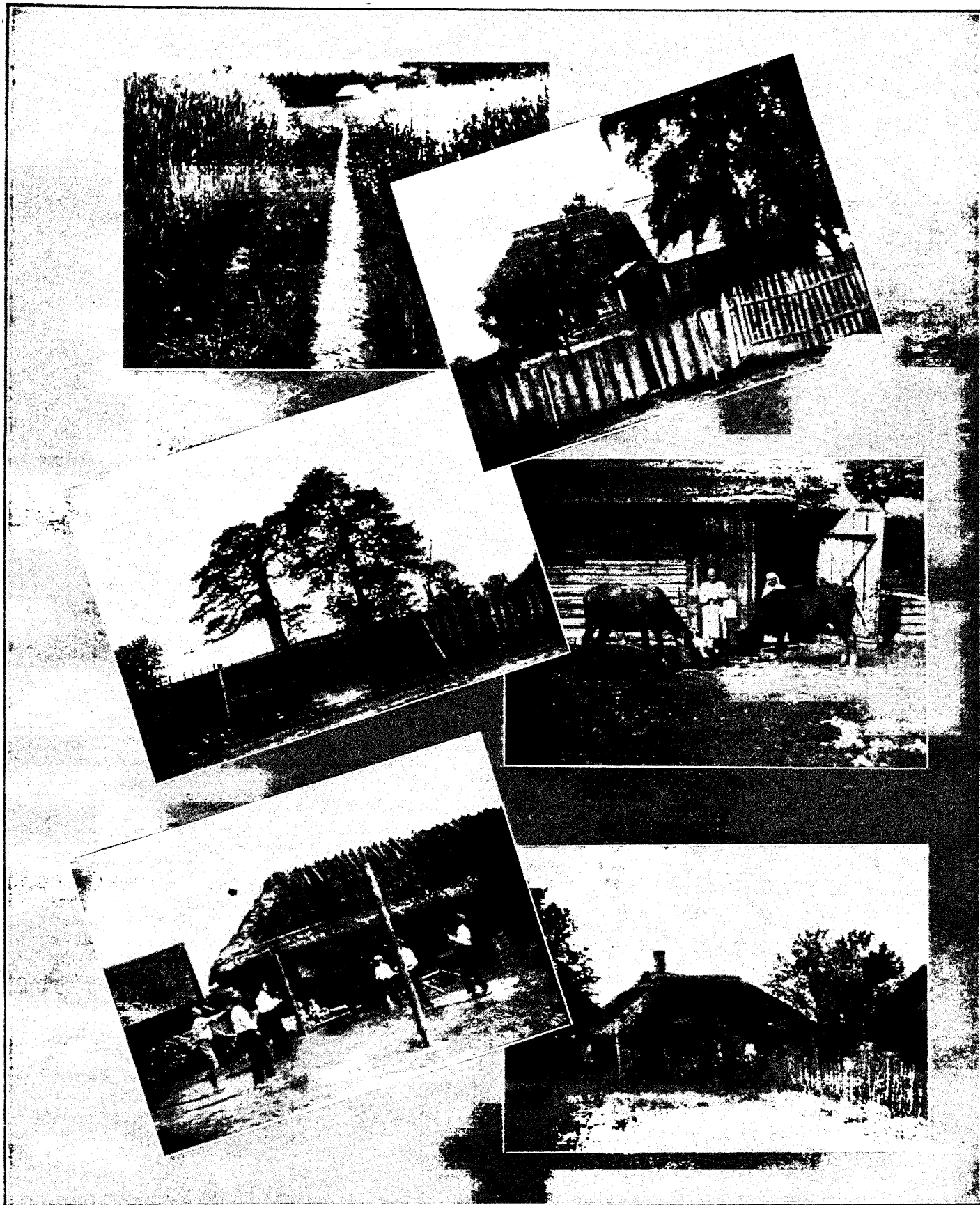
Vana eesti talumaja oli seda suutnud. Sajandite kogemus tegi ta looduspildi lahutamata osaks.

Meie uus asunikumaja ei suuda end kuidagi sobitada sinna. Ta eraldub teravalt ümbrusest, jättes kuidagi võõra ja ebakõla mulje.

Nii ei võiks see kesta kuidagi. Tehtud töö ja kogemused peaksid võimaldama juba luua midagi paremat ja rahvapärasemat. Seda enam, kuna ehk jälle tuleb järjekorras väljajagamisele uusi majapidamisi. Ka enamuse vanadest püsima jäänud taluelamutest tulevad lähemas tulevikus asendada uutega. See kohustab. Seni, kui räägime omakultuurist ja selle kultuuri omapärast, suutmata luua oma asulatele tõesti rahvapärast ja sobivat kuju, on see vaid pääliskaudne sõnade tegemine.

P. K.

Toimetuse järeilmärkus: Küsimuse juure, mil-line peaks olema moodne eesti taluelamu, loodame edaspidi tulla tagasi.

Fot. J. Vetkas

ÜLAL: Rada viljade vahel. — „Tapa“ küla algkool. — Männimägi Tapa külas, Põhja-sõja ägseid kalme. — Lõunal. — Küla võrkpall. — Taluelamu, umb. sada aastat vana.

Noor-eestlased kaasaegsete arvustustes

G. Suits'i, O. Minor'i, J. Semper'i, F. Tuglase, A. Jürgensteini
j. t. sulesõda

NAGU teada, võtsid noor-eestlased alates 1909. aastast omaks individualistliku maailmavaate ja hakkasid teadlikult propageerima sümbolistlikku ning uusromantilist kirjandusvoolu. Seega astuti järsult vastu valitsevale ühiskondlikule realismile ja naturalismile.

On loomulik, et see järsk pööre sattus terava arvustuse alla. Kõigepeält individualistlik maailmavaate viis Noor-Eestiga vastasrinda kõik marksistid j. t. pahempoolsed.

Selles lahkuminekus ollakse teadlik, kuna G. Suits Noor-Eesti ajakirja juhtõnas kinnitab: „Loomulik on, et meil põrandapääle ja põranda-aluse hingeelu omannikkudega tulevikus ikka rohkem lahkuminekuid tuleb. Meie rõõmustame ainult, et miskisugune tagasitõrjumine ja vasturaiumine juba on alanud. See tõstab tuju ja toob vahakordadesse selgust.“¹⁾

Kuna Noor-Eesti arvustamine, arvustuste tagasitõrjumine ja oma vaadete õigustamine ilmekalt iseloomustab seda aega, siis peatume alamal lühidalt sellel huvitaval poleemikal.

Kõige teravamad süüdistused ja rängemad etteheited Noor-Eestile tulevad pahempoolsest ringkonnast.

Keegi A. G. sõnab pikema kirjutuse kokkuvõttena: „Lõppotsuseks võiksime teha: Sisuliselt on kunst klassiline, sellejärele otsustades, et ta ühe ehk teise klassi maitsele vastav on, ühe ehk teise klassi hingeelu, püüdeid ja ideesid eneses kujutab.“²⁾ „Kunst on ja jääb abinõuks võitluses olemise eest, aga iialgi ei või ta „eesmärgiks iseeneses“ saada.“³⁾ „Noor-Eestlased ignoreerivad maailmavaate tähtsust kunsti juures, lasevad mõista, et nende „vaba kunst“ kunstniku maailmavaate mõju eneses põrmugi ei kanna.“⁴⁾ „Noor-Eesti aimab Euroopa kunstnikkudele järele, ilma et Eesti iseäraldusi ja meie kodanlaste vähemat „kultuuri“ tähele pandaks, ilma et iseenestegi jõududega ja võimistega rehkendataks. Esialgu on see ainult rahvast eraldatud väikese kihikese kunst, kes oma naiselises uhkuses endid terveks rahvaks loevad, edaspidi võib see kõige paremal juhtumil Eesti burshuade kunstiks saada, aga rahva kunstiks ei iialgi.“⁵⁾ „Sisu tähtsust eitavad „noored“ kunstis, stiil on neile kõik... Mõte ja vorm on mõlemad kunstitöö juures ilmitingimatused, aga kunsti aluseks on mõte, kuna vorm ainult abinõu mõtte kehastamiseks on. Mõte on kunstitöö hing, vorm on keha. Hinge ei või ilma kehata näha, aga keha ilma hingeta on — surnukeha.“⁶⁾

Seega on A. G. kõige suuremaks etteheiteks see, et noor-eestlased on kodanluse ideoloogid, stilistid, vormikunstnikud ega harrasta töölisklassi ideoloogiale vasta-

vat kunsti. J. Semper vastab selle pääle, arvustades *Mõtted II*: „Sisu ja vormi vahel on võimata vahet teha, kunst on nii palju olemas, kui palju tal vormi on. Meil Eestis on klassiline olla tahtev kunst pääasjalikult ikka vormi poolest oma lahkuminegist näidanud (vormikehvuse mõttes). Edasi on niisama õigus kunsti proletaar-sesse ja kodanlikku kunsti jaotada, nagu seda soo või vanaduse järele teha võib. Peaks aru saadama: need on kõik lähtekohad kunstiproduktide vaatlemise juures ja lähtekohta ei või objektiga samastada. Sellepärast on vale ütlus, et kunst on klassiline. Ainult seisukoht, millest kunstitöösid vaadeldakse, võib klassiline olla; see ei puutu aga sugugi kunsti väärtusesse.“⁷⁾

Pikem ja põhjalikum süüdistusartikkel sama ringkonna poolt ilmus 1910 koguteoses *Aäsi tules II*. O. Minor'i (O. Münther?) poolt päälkirjaga *Uus romantism ja „Noor-Eesti“*.

Autor vaatleb alul uusromantismi arenemist Lääne-Euroopas, sõelub selle põhimõtteid ja leiab need olevat töölisklassile täiesti kodanlikud, vastuvõtmatud.

„Uus romantikute jumal on hingeta surnukeha, mis ainult selleks teenib, et oma kihvtiga uut sündivat elu ära kihvtiada... Uusromantikused püüvad fantastiliste muinaslugudega lugejat magama uinutada, sunnivad, et ta peaks seltskondlisi viletsusi ära unustama, otsivad illusioonide maailmast ja „petlikkduest“ kujutustest peastmist ja jutlustavad puhast, vormilikku ja ilma sisuta iludest... Uusromantikus läheb suurepäralise hoolimatusega kõigest inetusest mööda ja trööstib ennast tühjade väljamõtelustega, mis tõsiste inimeste kohane ei ole...⁸⁾ Teiste sõnadega, terve romantismuse hingeelu alus seisab piirita egoismuses ja uduga kaetud kõrgetes püüetes... Sellest siis tuleb, et uusromantikused külmalt ja hoolimatalt vaatavad inimeste puuduste, tarviduste, murede ja rõemude pääle... Sellest paistab välja, et uusromantismuse vool, mis üliinimesest j. n. e. jutlustab, täiesti toores, egoistlik on, selle pääle vaatamata, et ta üle kõrgele keelele kõneldakse.“⁹⁾ „Uusromantismuse kunsti iseloom on niisugune, et ta ei suuda inimese südame kaunimaid keelesid helisema panna, ega ta hinges kiret äratada,¹⁰⁾ et ta ideali eest võitlusesse astuks... Jõu ja võitluse ette kummardamine teeb looduse uusromantikustele ideaaliks...¹¹⁾ Uusromantikused ei ole armastuse vastu mitte külmad, vaid nad peavad armastuse üleliigsel määdul maitsemist õigeks...¹²⁾ Et uusromantismusel seltskondlised ideaalid puuduvad, sellepärast leidub ta esitajate töödes vähe ajaloolisi ja seltskondlisi ülesandeid. Pääobjektiks on neil isiku hin-

ge-elu.¹³⁾ Meie noored on sektandid. Nad on uusromantismuse uduga pimestatud puhta kunsti ülistamise voolu poolehoidjad ja selle ette kummardajad.¹⁴⁾ Erapooletult vaadates peab tunnustama, et meie noorte esteetide tööd mitte meie kodumaa pinnalt tõusnud värsked lilled ei ole, vaid traadi ümber punutud mitmekarvalised kunstilised paberõied.¹⁵⁾

Nii saavad noor-estlaste kirjanduslikud põhimõtted täiesti mahategeva arvustuse osaliseks. Nende ilukirjanduslikust loomingust ei jäeta kivi kivile, kõik sõelutakse läbi ja leitakse ainult haganaid, mida suure tuulega rahvale silmi pillutakse.

O. Minorile vastab Fr. Tuglas, kes paneb arvustajale seda kõige suuremaks puuduseks, et see *Noor-Eestit* mitte kunstivooluna pole arvustanud, „mida teistest vooludest kõigepäält meetodi ning stiili iseäraldused eraldavad.“ ... Minor ei otsi mitte seda, mis teatud ajajärgu kirjaniike ühine oleks ja mis alles selle ajajärgu kirjanduse ilme määraks, vaid ta võtab üksiku kirjaniku meeldiva või mitte-meeldiva mõtte ning üldsustab kõigi kohta...¹⁶⁾ Minor on oma küüdihobuseks poliitika valinud... Kuid otsustada aine või ideelise sihi abil kirjandusliku voolu üle, see on ekslik.¹⁷⁾ Kunstitöö pole mitte sisu ja ka mitte vorm, vaid sünteetiline saavutus, mis sünnib sisu ning vormi liitumisel. Kuid niipea kui me ühe kunstivoolu määramisele asume, on meil mõõduandvaks nähtuseks ainult vorm.¹⁸⁾ Ained korduvad ikka ja uuesti, kuid ei kordu seisukoht nende vastu, ei kordu nende käsitlemise ning käsitlemise¹⁹⁾ meetod. Praeguses kapitalistlikus ühiskonnas on sotsialistlik kunst juba puht hingeelulisil põhjusil võimatu.²⁰⁾ Teadus võib tuleviku teoorial üleval püsida; elav kunst aga imeb ainult oleviku hingeelust oma mahla.²¹⁾ Kuna meil pole aga veel sotsialistlikku ühiskonda, siis ei saa meil Tuglase arvates olla ka sotsialistlikku ilukirjandust, mida nõuab O. Minor.

Samu etteheiteid, mida tegi O. Minor *Noor-Eestile*, korrati väga mitmelt poolt. Tolleaegseid ajalehed tõid sagedasti *Noor-Eesti* kohta pikemaid ja lühemaid mahategevaid kirjutusi. *Noor-Eesti* ajakirja kroonika kirjutatajal Hi-Ha-He'l (Bernhard Linde, A. Kitzberg, G. Suits j. t.) oli tegemist kõigi vastaste kõverpeeglisse seadmisega.

Kolm paari silmi

Vastarindlastest oma arvustuste rohkuse ja teravusega paistab eriti silma ka Anton Jürgenstein. Eelmainituile lisaks süüdistab ta noori veel vaimlises kadakluses²²⁾ liigeses prantsuse, eriti dekadentide mõju all seismises, haiglaselt „äreva erootika kummardamises“²³⁾, võõraste mõtete ja sõnade pääliskaudses tagaajamises ja kultuses, mis läheb isegi nii kaugele, „et mitte üksi seda ei tsiteerita, mis keegi on ütelnud, vaid ka seda, mis keegi teataval korral oleks võinud ütelda“²⁴⁾, ja igavese lüürikaga uputamises²⁵⁾. Samuti ei meeldi Jürgensteinile, et „*Noor-Eesti* ennast terve Lääne-Euroopa kultura esitajaks peab“²⁶⁾. Jürgenstein on eriti vihastanud *Noor-Eesti III* albumis ilmunud luuletõlked *Prantsuse bukett* ja J. Randvere (Johannes Aavik'u) *Ruth* ning lugupidamatus, millega kohtleb teda *Noor-Eesti* ajakirja kroonik Hi-Ha-He. Kuid kõigist etteheidetest hoolimata ta tunnustab: „Meil on *Noor-Eesti* kõige arvustuse ja eksisammude pääle vaatamata kallis. See on meil palju ligidasem kui noorus, mis mingit elumärki enesest ei anna, ehk mis ainult klassivõitluse-teooriat uurides koltub ja hääd pärastist ametnikkude-materjali annab.“²⁷⁾

P. Hamburg

1)	<i>Noor-Eesti</i> ajakiri, lk. 5
2)	<i>Mõtted II</i> , lk 102
3)	„ „ 97
4)	„ „ 96
5)	„ „ 107
6)	„ „ 104—105
7)	<i>Noor-Eesti</i> ajakiri lk 614
8)	<i>Ääsi tules II</i> lk. 127—128
9)	„ „ 132—133
10)	„ „ 134
11)	„ „ 136
12)	„ „ 137
13)	„ „ 139
14)	„ „ 162
15)	„ „ 165
16)	<i>Kirjanduslik päevaraamat</i> , lk. 17—18
17)	„ „ 21
18)	„ „ 22
19)	„ „ 23
20)	„ „ 29
21)	„ „ 30
22)	<i>Eesti kirjandus 1909</i> , lk. 489
23)	„ „ 488
24)	<i>Eesti kultura I</i> „ 119
25)	„ „ 120
26)	„ „ 124
27)	„ „ 125

PÜSTKODA (nüüd lammutatud), Viru-Jaagupi

Fot. J. Vetkas

Friido Toomus pole tavalisi noorkirjanikke. Jälgides ta stiili, ta lauset ning „Tagasi“ ennast me veendume, et Toomusel on palju eeldusi saada hinnatavaks eesti kirjanikuks. Mõningad, kahjuks paratamatud, mahatõmbed, mille tõttu on pääsnud teatud lühk jutustusse, selle algosas, ei tule kirjutada autori arvele. Nende asetamine tagasi on vahest mõeldav novellidekogus.

Toimetus.

MART oli minemas koju, aga ta tundis ennast aramana ning kohmetumana kui hoopis võõraste paika minnes. Inimesipelgavaks oli ta saanud. Ja laiad kodusaare kadakased ning kivised maastikud, meri, taevas ja õhk sisendasid võitmatut tuska.

Kaheksateistkümne aasta eest mõisteti ta vangiks kahekskümneks aastaks, selle eest, et ta a. 1905. tappis mõisa kupja. Isiklik viha oli seda tegema sundinud, sest varasest poisikesepõlvest päälle, kui ta mõisas teol käima hakkas, oli ta selle vastiku ja toore mehe pärast kannatanud. Halvast kohilemisest hinge kogunenud vimma lahenes julmas teos. Siis oli ta kahekümnekuue aastane, rühmakas ja elurõõmus teomees.

Kuid see polnud ainus põhjus. Julgustanud ning sundinud oli selleks veel neil päevil avaldunud õigluse nõue, mis uuele õigusele pidi teed tegema. See oli haaranud mingi ebatavalise julge rõõmuga inimesi, mis sundis unustama tavalist kõlblust. Rahvaviha suurepärane haaras ka tema. Sellela Mart poleks eales oma roima suutnud korda saata. Ta tundis ennast selleks koguni kohustet olevat, ega suhtunud oma teosse sugugi nagu tavalisse roima.

Vanglas ta on siiski harjunud enesest mõtlema kui mõrvarist. Lohutust ja kinnitust vajades on seda pakunud mõtte, et ta see siiski ei ole, et ta õigust on teinud. Kätemaksu töötus on teda samuti kinnitanud, kuigi aeg küllalt pikk oli, et see talle tüütavaks, väärtusetuks ja vastikuks jõudis muutuda. See oli tema loomuses, ruttu väsida kätemaksuhimust.

Senini veel oli see püsinud, kui ta vanglas viibis, kuid vabaduses veedetud kahe kuu kestel on ta selle mõtte ees tunnud argust. Soovid on liikunud selles suunas, üksikud vihatuksused südames ei ühinenud kavatsuseks. Mingi salajane ning alandav hirm haaras teda niipea, kui see meele tuli.

Vangla ukсед olid maha murtud, ning ta välja toodud kaheksa aastat varem. Väikseks, araks, kahvatuks ning umbusklikuks jäänule üteldi, et ta on kangelane ja rahva õiguste eest süütult kannataja. Liiaks olid vanglas veedetud aastad ta hinge kähardanud, et sellest aru saada või koguni rõõmu tunda. Pigemini oli see tundunud nagu mingi pilge või teotus. Selleks oli ennemini kulunud hulki aega, kuni ta aru suutis saada, millest see tuli, et teda nimetati õiguse eest kannatajaks. Ometi oli sellest see rõõm, et ei teatud, mis ta on tõepoolest teinud, ning

selle pärast võis kergemini hingata. Kuigi ta on katsumatud mõelda, et tehtud oli mehine tegu, langes selle juures südamesse midagi valu sarnast, millel üldse ei tundunud olevat põhja.

Teda vapustas see teadmine, et maailmas on sündinud sarnane ime. Ja kuna ta imestas, kasvas ta lihtse, vanglas nüristunud meele ees aset leidnud muudatus nii suureks, et selle kohta võimatu oli mingile selgusele jõuda. Keisrit ei ole enam, mõisnikke ei ole enam, ning kõik kodanikud on üheõiguslikud.

Tallinnas oli ta näinud uut õigust. Aralt ja hajameelselt oli ta jälginud, kuidas lõhuti ning purustati endise aja pühadusi, ja millist rõõmu inimesed selle juures olid tundnud. Kui see tosin aastat varemini oleks juhtunud, küllap ta siis oleks ise ka olnud nende lõhkuvate, tagaajavate, õigustegevate jõukude hulgas. Tema oleks lõhkinud, oleks kohut mõistnud vaeste hingede üle, kes lahti seisusest, aust ja varandusest, näisid veel viletsamad, kui talupoeg 1905. a., kelle hävitamiseks oli küllalt mõisniku viiest. Ta on küll mõelnud, et 12-aastane vangipõlv õigustaks teda uuele vihale kihutama, kuid siiski jäi ta ainult rahulikuks sadamatõõliseks. Sääli tekkis igatsus kodu, sünnipaika, millest ta midagi enam ei teadnud.

Päike läks juba maha, kui ta kodukülla jõudis. Palju oli muutunud. Seda oli rõõm näha. Aga kõik endiseks jäänud sisendab kurbust. Vahet mõni vastutuleja vaatas teda teravate silmadega, uudishimulikult, kuid Mart vajutas siis maha oma kahvatu habemes näo, vaatas ainult enese jalgade ette ning valusad virilad kortsud suunurgis tõmbusid sügavamaiks. Ta ei tahtnud, et teda ära tuntaks. Siin pelgas ta inimesi, kuna need teadsid, kes ta on. Ja ta oli liiga hell kartma süüdistust, või ka ainult mõõdunud asjade meeletulemist.

Mida ligemale kodule, seda pikalisemaks ja raske- maks muutub taaruv samm. Kuidas ta ka katsub kujutella oma kodu, Resuaugut, seda armetumat moonakaonni — kuidagi ei oska! Peaaegu palub ta, et see oleks ometi veel sarnane, kui ta selle on maha jätnud. Ema. Kortsud suu ümber tõmbusid pikemaks ja sügavamaks, valu ning haledus oli ta näos ja veres: kuidas oleks see võimalik, et ema, kes tema äraviimise ajal oli seitsekümmend kuus aastat vana, võiks veel elada. Vilets ja rumal on inimese lootus. Nüüd teadis ta umbes, mis oodata on. Sellepärast oli iga samm, mis Resuaugule ligemale viib, valus. Tühi seisab see, või sääli elavad võõrad, kõige kibedam, kui need sarnased on, kes teda tunnevad.

Teekäenakul hakkab Resuaugu paistma. Ometi seisab see onn veel püsti. See teeb rõõmsamaks ja Mart usaldab uudishimulikuna tõsta päa enam püsti. Paremal on meri, üsna vaikne ja rannaheinamaade käärus asuvad koduküla pisikesed talud, roheline samblass õlgkatusega. Koerad hauguvad, heinamaal kusagil kukuvad kädod. Kusagil kün- takse. Lapsed mängivad ja käratsevad karjamaalagedal lammaste juures, kes kobarasse kogunenuna ootavad koju

ajamist. Suitsud tõusevad korstnaist sirgete sammastena maiõhtu taeva hahkja sinetuse poole.

Veel natuke maad, siis ta näeb juba kõik, mis Resu-auguga on sündinud. Korstnat ei ole enam. Mõned telliskivid vedelevad maas. Rohi on neist juba peaaegu üle kasvanud. See tähendab, et nad mitte eile pole sinna langenud. Ainult mõnel pool on veel kollakasrohelist katuse jäänust fattidel. Teisal on needki läbi mädanenud. Üks otsasein on enese priske kõhu sarnaselt välja punni ajanud. Aknaid pole enam, raamegi mitte, vaid palgid nende all on poolest saati läbi näritud hobuseist. Venelased on seda tallinna kasutanud seni, kui see selleks veel kõlbas.

Mart seisab noruspäi. Hale on teda vaadata. Tema ja see onn — mis isegi onn enam ei ole. Sarnased? Kui väga sarnased! See mõte käis julma vapustusena läbi Mardi lihaste. Ta ei tunnud endal enam olevat millegi jõudu.

Raskelt istus ta vanale männakännule. Ta äraminnes kasvas veel see suur laia krooniga puu. Ta katsus mõtelda — kõige tähtsamat, ise enese üle selgusele saada, enesega aru pidada, enesele ütelda, et ta millekski veel kõlbab, et ta halb ei ole. Mida enam ta selles suunas mõelda katsus, seda suuremaks ja kibedamaks muutus ta alandusetunne.

Kus ema on? Surnud muidugi. Aga ta ei tea, kuidas ta suri, ning millal ta hing välja läks. Viletsat surma ta suri, hirmsalt viletsat surma. Ja Mart tunneb enese alandust veel sügavamini. Võib olla küll, et tal elulõpuni oli midagi suhu pista, sest inimesed on sageli siin halastajad, aga õudne surm oli see siiski, ema surm, kelle ainus poeg oli vangis roima ja mässu pärast. Tema ei teadnud, et ta säääl oli õiguse pärast.

See viimane, äkki pähe välgatanud mõte mõjus aga selleks, et ta pää vajus veel sügavamasse, põlvedele kokkupandud luiste käte pääle, ja mingi südant rebiv valu pani ta õigama.

Siis tõuseb ta, et minna uksepakule istuma. Palju kordi on säääl ennegi istunud. Kuid alati on millegist kindluse tunne olnud. Mitte aga praegu. Ta sülitab oma

jalgade ette, sipelgale, ja tunneb sellest äkki mingisugust rahuldust.

Maanteed mööda läheb keegi. Puude vahelt langeb sellele õhtupäikese punakaskollane kiirte peotäis. Ta tunneb seda kõhna, vanaldast, kepile toetuvat meest hallis ülikonnas ja ebaloomulikult sirge kehahoiuga. Mingi tuksatus käib läbi keha, ja tuimalt ning haudselt, ütleb ta pikkamis:

„Tinasilm!“

See on üks ta endiseid käskijaid, Ulluku mõisnik. Tinasilmaks sõimati teda kaetanud, pimedaks jäänud silma pärast. Mardile tundub mõistatusena, kuidas see veel elab, ilma et tal oleks elamise õigust. Endises teomehes väriseb valus viha, võimetu vimm, segatud mingi haledustundega, mis talle on mõistmatu, aga nii tugev, et see ei lase lahti.

Juba kaob ta alleel mõisa poole. Ja Mart teab, et temalgi tuleks minna enesele kusagilt otsima ulualust ja toitu.

*

Resuauku on nähtud. Tükk maad tuleb minna tagasi, et astuda sisse oma endise parima sõbra juure. Pikkamisi kobib ta hämarasse tupp. Pliidi ees pakul istub vana mees, piipu popsutades ning hagu tulle toppides.

„Tere ka,“ ütleb Mart ukse juure seisma jäädes. Hääl on väsinud.

Vanamees pöördub natukese, võtab piibu suust ja vastab ükskõikselt:

„Tere.“

Tükk aega möödus ennemini, kui vanamees ütles: „Kes se võõras siis on ko. Äälest ma'p tunne midagid ära.“

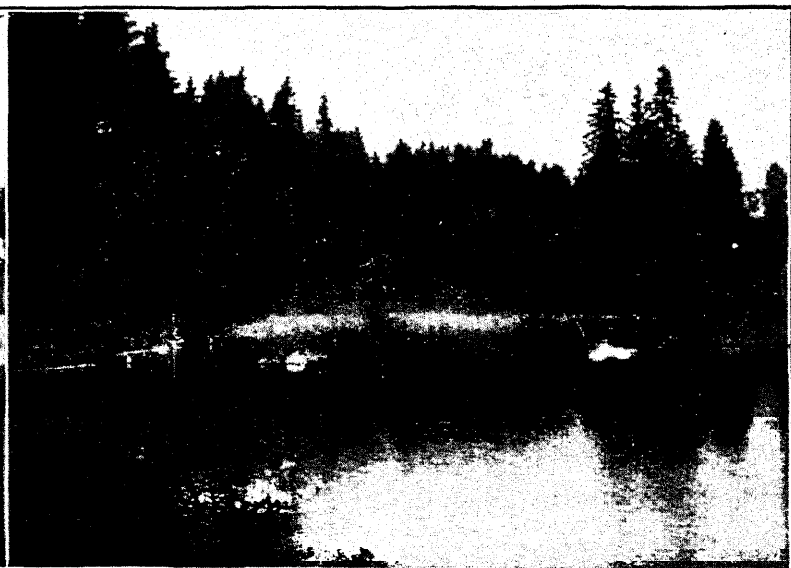
Mart ei vastanud. Kibe oli see. Mõtted seisid hajakivil. Omad ei tunnud ära. Ja veel enam haaras ta vaimu kirjeldamatu rangus ning tüdimus.

Jälle möödus tükk aega, kui vanamees uuesti ütles: „Noh, eks pistke siis ko tagumine sõnna pingi otsa peele. Muidu viite meite une ära.“ Jälle möödus tükk aega: „Mis siis eed kuulub ko.“

„Äi ete midagid.“

Pirita jõe kallas Lükatil

Üks Võhu jõe allikaid

Fot. J. Vetkas

„Mis sool siis eriks oli ko?“
„Es ole ete suuremat midagid. Mu tuli niisama korraaks vaatama ko.“

„Koes poolt mees te olete ko?“
Mart tahaks ära minna, kuid liikmed on tinaselt rasked. Ja mõttetu oleks ära minna. Sama mõttetu siia jääda. Lõdvalt vajub küünarnukk lauanurgale ning pää laskub norgu.

„Ega ma kougelt mees äi ole.“
„Aga maa'p tunne ära ühh. Vanad silmad. Eks sa siis ütle oma nimi.“

Kuid Mart ei sõndanud seda ütelda.
„Kuidas siin siis elataste ko? Keik sõjad ja mässud on niid ära olnud.“

Imestades vaatas vanamees üles, sest kõik inimesed, kes sõjast ja mässust rääkisid, olid ta meelest kahtlased. Peaaegu tundis ta nende ees hirmu. Ta kaalus tükk aega küsimusi, kuid jättis need kõik enesele ja lausus viimaks:

„Piibumees olete ko?“

„Oli ko.“

Vanamees otsis taskust oma seapõiest võidunud tubakakoti ja komberdas laua juure seda Mardile viima. Tal oli hirm olla kahekesi selle tundmatuga, kes keeldus ütlemast oma nime ja päritolu.

„Anna siis piip ko.“

See näis vanamehele juba päris kahtlane, sest see pole mõeldav, et inimesel piip puudub. Kuid siis otsis ta riulinurgast piibu ja andis Mardile.

„No, kas mõisad on ko rahva käde antud?“ küsis Mart.

„Kui sa omakandi mees oled, mis sa siis küsid. Või oled sa mõni piibun või mis sa oled. Kui sa sedist asja ajad, siis mine oort uksest välja.“

„Ma ole omakandi mees küll. Kas sa siis ära ei tunne ko mitte? Ma ole ju Resuaugu Mart.“

„Mh? Mart on raudus. Neid annab tal kanda küll veel.“

Teda haaras nüüd tõsine hirm.

„Ma ole Mart küll.“

Toas oli kuulda ainult kahe mehe rasket hingamist. Tükk aega kestis see. Siis süütas vanamees väriseva käega tillukese lambi ja lükkas selle üsna Mardi lähedale.

„Eks ikka ole,“ ütles Mart, katsudes kuidagi naeratada.

Vanamees tunnistas teda tükk aega ja tõmbas siis võõristades tagasi.

„Ei ole sina kellegi Mart. Mardi ma tunneksin oort ära.“

„Ma ole niid lahti. Sa'p tunne siis ko ära. Oleme ju külg külje kõrval tööd rappind küll.“

„Jajah, ma aka niid äälest natikese aimama ko. Sool läks selle kubjase pärast sedasi.“

Ta väsinud ähmased silmad vaatasid umbusaldavalt, peaaegu vaenulikult Mardile.

„Sea teo tegid,“ ütles ta.

See toon, raske ja otsekohene, lihtne ning siiras, sules Mardi suu. Midagi ei olnud tal vastata, kuigi ta oli kavatsenud ennast kaitsta ja õigustada. Ta tundis enese siin võõra olevat.

„Äi tee, mis ma siin niid pea peele akma.“

„Mis sa seia siis otsisid.“

Mart ei suutnud vastata, et ta on tulnud oma kodupaika vaatama. Sest kindel näis see, et temal siin ei ole seda enam.

„Mis nou sa ko annad?“

„Mis nou mool anda on. Ega mina see nou massin pole.“

Ta pöördus kõrvale sarnase meheenesetundega, kes kunagi inimest tapnud polnud.

Mart istus veel seni, kui piip oli tühjaks põlenud, koputas selle siis tuhasta tühjaks, pani lauale.

„Ja-jah, nii see ilma elu on. Ma siis ole sind ko veel näind. Eks ma aka siis jälle minema.“

„Jah, aka peele.“

Kui ta välja oli astunud, lükati uks ta järele riivi. Piiritumalt kurb naeratus tõusis ta näole, üksindase ja murtu naeratus. Ta tuikus metsa poole, et magada see maiõõ puude all. Sääli istus ta männakännule ja pani käed kokku. Ta mõtles — kõigist alguse, lõpuni mitte ainustki. Natukese isast, natukese emast, pisut noorusest, suure tüki mõisnikust, sama pikalt talupojast ja rahvatahtmisest, õigusest. Aga ta ei leidnud midagi, mis oleks pakkunud tuge.

Kas ma olen tõesti sarnane, kes millekski ei kõlba? Seda küsis ta eneselt lugemata kordi, puude vahelt paistvasse ähmjasse taevasse vahtides. Ta katsus selgusele saada, miks tema on tapnud Jakobi ja mitte keegi teine, mis sellest on kasu olnud, mis sellest on kahju olnud, kas seda vaja oli, kas see oleks pidanud tegemata jääma. Kuid iga küsimuse puhul leidis ta ennast kuristiku ees, mis teda kohutas. Ei olnud võimalik vastuste saamine. Vähemasti temale. Sest kuidas ta ka vastas, ikka oli midagi, mis ta sellest eemale peletas, mis hirmutas, mis alandas, mis kahtlustas ja piinas.

Hommikul põgenes ta oma kodupaigast jälle eemale.

F. Toomus

"Holmgvisti" LOOMISE SALADUS

Ronka on näha Pegasuse turjal vaid kord igavikus

I

OLEN sageli mõtelnud, kui huvitav oleks, kui keegi autor tahaks ja võiks kirjeldada aste astmelt protsessi, millega üks või teine ta teos on saavutanud oma lõpliku kuju. Et seda seni ei ole tehtud, siis on selles süüdi peamiselt autorlik tühimeelsus. Enamik kirjanikke — luuletajad eriti — eelistavad, et neid arvataks loovat mingi ekstaatilise intuitsiooni mõjul ega taha milgil kombel, et publik pilgu heidaks nende loomistöö kulisside taha, kus nad, võiksid näha pool-küpsede mõtete ja väljenduste heitlust, valiku tegemisi, parandusi, vahelepanekuid, mahakustutusi jne.

Mina omalt poolt ei ole aldis mainit habelikkuselle ega tee mulle vähimatki raskust meele tuletada järkjärgulist käiku mingil oma teose loomisel. Seepärast arvan, et ma ei tee midagi ebakohast, kui näitan seda *modus operandi*'t, mil üks mu omist luuleteoseist on koostet. Valin seks *Ronga* kui üldiselt tuntuima. Mu eesmärk on selgeks teha, et ükski koht selles pole juhuse ega intuitsiooni tulemus, vaid et see samm sammult arenes oma täiuseni matemaatilise ülesande täpsuse ja järjekindlusega, kirjutab Edgar Allan Poe mainitud *Ronga* puhul (1930. a. *Olion*, nr. 3).

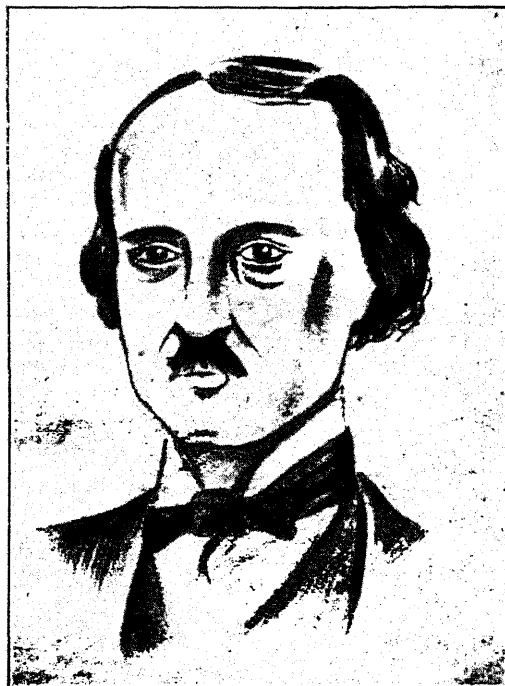
„Esimene asi oli pikkuse küsimus — mõju saavutamiseks. Pikkus ei või kasulikult ületada seda, mis võimalik läbi lugeda ühe istungiga. Jõudsin otsusele, et poemi pikkus peaks olema umbes sada rida.

Mu järgmine mõte puudutas seda muljet või mõju, mis tuli poemis saavutada. Pidades ilu poemi alaks — sest et intensiivsemat, ülevaimat ja puhtaimat naudingut pakub ilu vaatlus, — mu lähim küsimus oli see, millisel laadil ilmub see oma kõrgeimal kujul, ja igasugune kogemus on näidanud, et see laad on nukrus.“

Pikkus, ala ja tonaalsus ära määratud, tuli kaalumisele kunstilise *pointe*'i küsimus. Kunstilistest efektidest pole ühtki nii üldiselt tarvitatud kui *refraani*. Seegi kindlaks määratud, oli tarvis otsustada refrääni pikkus. „See pidi olema lühike — ainus sõna. Selle laad? Sõna pidi olema kõlav võimaldamaks mõjuvat ja pateetilist häälendamist See sirnang (vaatlus, kujutus) viis mind paratamatult pika o kui kõige kõlavama vokaali juure, mis seda eriti on ühenduses *r-ga*. Sellist otsides oli võimatu jätta kahe silma vahele sõna *nevermore* („ei iialgi“).

Lähem ülesanne oli nüüd leida kohane ja loomulik põhjus selle sõna *nevermore* korduvalt esineda laskmiseks.“

Viiks pikale üksikasjaliselt näidata, kuidas Poe selgitab oma *Ronga* loomise edasist käiku — täiendavaid ettevalmistusi, rütmi, riimisüsteemi, kliimaksi, alliteratsiooni-efektide probleemi alal jne., kuni valmis värssehituse kava (kus esimene ja kolmas värs koosneb

EDGAR ALLAN POE

8-jalgsest trohheusest, teine, neljas ja viies $7\frac{1}{2}$ -jalgsest trohheusest, kuues $3\frac{1}{2}$ -jalgsest) ning kui siis asuti loogiliste kaalutluste kohaselt, teemi enda juure, ette tundmata seda.

Seda on õpetlik kuulda eriti noortel, algavatel luuletajatel, kelledest paljud kindlasti samahästi kui midagi ei tea näit sellestki, mis on alliteratsioon või — trohheus, aga tundmata tehnikat, teiste sõnadega — evimata vastavaid eelteadmisi, siiski katsetavad. Kindlasti nende udused püüded põhjenevad eksiirvamustel ja arusaamatustel, nagi oleks luuletamine kergemaid „asju“ ja nagu lõppeks oleneks kõik vaid „andekuse“ küsimusest. Seepärast ka paljud — keda irdriimide ja vabavärside tarvituselevõtt eesti luules on lõplikult segadusse viinud, — andmata endale aru küsimusestki, mis on poeesia, sageli kirjutavad toimetustele oma saatekirjades: „Palun, vastake, kas minul on luuleandi?“ Vahetatakse ära mõisted fantaasia, andekus, tarkus jne. Peetagu silmas, et andekus on õieti — arenenud tarkus. Et viimast just luuletaja vajab, näeme Poe' arutlusist.

LINLASED MAATÖÖL.

ÜLAL: Karjapoiss on kuningas. — Töö järele puhkus. — Kartuleid rohimas. KESKEL: Vana perenaine Leena Kaal, Nõsu külast (Viru-Jaagupi). — Pesu mõskmine. — Heinal. — Kuhja tegemine Põhja-Eestis

Fot. J. Vetkas

Eesti
lapsed

ÜLAL (vasakult): Eevi Ott. — Li, dr. V. Krull'i tütar. KESKEL: Eesti ev.-luteriusu esim. piiskopi J. Kukke lapsed. Väike Ülli Kreismann. — Noor kunstnik Evi Liivak. ALL: Vello Laama. — Ülo Nerep. — Helge Kadak

Lawson Wood: „Igaviku süü“

Pole seda, saavutatakse segane „sonimine“, millest ei saa aru ka autor ise (aga kurdab, et teda ei mõisteta- vat või et oldavat tema vastu sihilikult isiklik).

Agaga, küsigem, — kas tuleb võtta Poe' pihitumust terves ulatuses... tõele vastavana? Kas kadunud maestro, osa töö vahele, siin ühe suunurgaga ei muiga — uskujate aadressil? Poe on ju teadlikult — väliseid effekte otsiv isedus.

Kindlasti Poe, nagu iga teinegi haritud poeet, kellele luuletamine päälegi saanud otsekui igapäevaseks lei- vaks, tegi teatud „matemaatilisi“ skeeme. Ka Puškin otsis vormi oma *Eugen Oneginile*. Kuni jäi peatuma, efekti saavutamiseks, selle juure, millisenä tunne *Oneginit*. Ta ei avastanud muidugi midagi uut (nagu mit- te Poe'gi oma *Ronga* vormis), aga ta otsis — vormi. (Ka meie luuletajad otsivad oma väljendustele vormi, alati aga ei leia seda õiget ning sobivat, nii et luuletus ei pääse ega saa pääseda tarvilisele mõjule. Muide, iga värsisepp, ka musikaalne, on kindlasti omale valitud kuju ette skitseerinud märkide abil, et mitte vääratada).

Teisiti on minu arvates *Ronga* sisu koostamisega. Poe püüab näidata, nagu oleks ta sellegi teostanud nii, et tal sellest polnudki aimu, kui võttis kätte sule; et kõik sündis jällegi — rida reall — endale esitatud küsimus- tele vastusena, matemaatika ülesande koostamise ja lahendamise korras, ristsõnamõistatuste lahendamise vii- sil purukainelt. Sõnaga — *Ronk* on „robot“? See on ebausutatav. Tõeliselt võis *Ronga* sünniga — mis puutub selle sisusse — olla nii:

Autoril oli „melankoolne hetk“, mis kuidagi manas esile mõtted surmast... ilust... õudusest... rongast. Võis olla nii, et ta — väsinuna oma käikudest ja elamus- test, mis teatavasti sageli olid küllaltki kurnavad, nar- kootiliste ainete tarvitamisest jne. — vastavas ümbruses aineti oli sensitiivsem, tundlikum harilikust surelikust, — võis mingil südaõisel meditatsioonil värehtuda igastki

aknast sisse tõmbuvast tuulehõngust. Pole ime, et sel- lised hetked, varem-hiljem, sünnitasid selle parajalt, — masendatud, õudustunde miljöös, milles valmis *Ronk*. On ka mõisteta, et see ebaloomulik olustik ei võinud olla soodus selgele kalkulatsioonile, — looming vastavalt võis võtta vaid virila, groteskse kuju. Oli vaid kokkujuhtumus, et Poe' sünnipärane taip ja geenius siin astusid appi perversile, — ei jäänud siis leidmata ka õige väljendus- vorm, ja lõpptulemusena saabus ülimalt naudingut pakkuv meistertöö. Olgu rõhutatud veelgi, et viimase, s. o., sünnipärase anni puudumisel, Poe' looming tema korratu eluviisi juures oleks kujunenud vaid kakofooniaks, hul- lemaks kui on nii mõnegi pärasise, iseteadliku, kuid an- detu algaja „sonimised“.

Külma mõistuse matemaatilised kalkulatsioonid see- pärast kuidagi ei sobiks Poe' loomingu ilmesse. Kui mõnes tema töös sellist täpsust ilmnebki, siis tänu ometi vaid nendele deliiriumi-kõrgehetketele, mil ajuvälgahtus vaid momendilisel saab olla selge, läbitungiv, kuid mille funktsioneerimine ei kesta pidevalt ja kainelt isegi üleöö.

Ronk loodi ikkagi ka elamuse, fantaasia ja kindlasti ka — vähemalt osaliselt — „inspiratsiooni“, ekstaatilise intuitsiooni mõjul, eitagugi seda autor ise.

Et mõni riim võis põhjalikult muuta tööd — see küll on mõeldav. Ma arvan, iga meiegi luuletaja on luuletama hakates „õnnetu“ riimi tõttu annud asjale „teise käigu“. Ning vahest just nii ongi saavutatud ülla- tavaid tulemusi, autori enese mõistusele jahmatuseni oota- matuid... Poe oli suurvaime, kes ei kartnud üllatusi, kes meelsasti neid näis otsivatki. Teistele, nii enne teda, kui ka pärast, neid õnnelikke „õnnetusi“ riimis ja sisus juhtub vaid kümne mehe surma järele üks.

Eesti autoreist pole veel kahjuks keegi avanud rah- vale oma „töötoa uksi“, s. o. pole avaldanud tarvitajale kuidas jooksevad nende luule-toodangu mehhanismi rat- tad-rattakesed; seevastu näib otse, nagu oleks saladus- likkuse loor nende silmsil paremaks suitsukatteks nende Parnassimäel viibimiseks... On siiski ka võimalik, et tule- vased päevad vananevaid nende seast kord saavad peh- mendama avalikumaks järelikasvavale põlvele, pihitima- õpetama uutele otsijaile inspiratsiooni sünnivalude sala- dusi.

Nende ridade kirjutaja veel ei pretendeeri vanaduse impotentsusele, kuid siiski olgu alamal tehtud katse kir- jeldada neid tingimusi, milles sai teoks autori üks fan- tastiline novell. Võin seda teha avameelselt ka selle- pärast, et ma kunagi ei ole lükanud kütänarnukke nende sekka, kes juba oma maise eluea kestel rüselevad üles Parnassi kõrgustele. Kardan pääpööritust, kardan, et sure- likus eas surelike higiaur sääl lööks südame läikima.

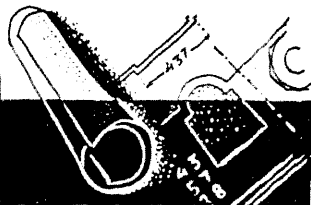
Bertil Holmqvist pole midagi erakordselt „põrutavalt“ hääd, ei stiililt ega sisult, kuid siiski on ta esimesi eesti fantastilisi novelle, — tema sünni-üksikasjad ei saanud üleöö, olid minu meelele siiski niivõrd haaravad, aineti päris kummalisuseni, ja seepärast tahan ühes lähemas *Olioni* numbris tema sünni kirjeldada.

Olaf Rood

Eesti

LEIDUREID

Insener Karl Papello

JAANUARIKUUS Dresdenis peetud iga-aastasest ülemaailsest füüsikute- ja matemaatikute-päevast kuni tänini pole vaibunud lainetus, mida sääl tekitas Einsteini relatiivsusteooriat hävitav uus valguseõpetus, mille teoreetikuks-põhjendajaks eestlane insener Karl Papello, kes meil tuntud oma sensatsiooniliste leiutustega. Elades veel aastat kolm tagasi Eestis, valmis tal siin õhukaitsekahurite tulejuhtimise aparaat, mis maailmariikide kaitsevõimude poolt suurt tähelepanu leidis.

Selle aparaadiga tehti katseid pääle Eesti veel Rootsis, Inglismaal, Prantsusmaal, Ameerikas jne. Saadud tulemuste varal arvati aparaadi viimistlemisel tema laske- tabavust viia kuni 100 protsendini. See tähendaks teise sõnaga — õhukallaletungi hädaohu likvideerimist.

Majanduslikel põhjustel oli ins. Papello sunnitud kodumaalt lahkuma ja võõrsil oma leiutuse kasutajaid otsima. Alul oli tal sidemeid Hollandiga. Hiljem siirdus ta aga Saksamaale, saades soodsa teenistuskoha Jena maailmakuulsais Zeiss'i tehaseis.

Kuna mainitud tehaste päätegevusalaks omal ajal oli igasuguste optika-aparaatide ja seadelduste ehitamine, siis omavad nad maailmas peaaegu ainulaadsed laboratooriumid ja katseabinõud füüsikaliste nähete uurimiseks. Siin avanes ins. Papellol võimalus jätkata oma uurimisi valguseõpetuse alal, millega ta aineti tegelenud juba kümnekond aastaid.

Tuli asuda Einsteini relatiivsuse teooria lähemale käsitlusele. Selle tulemuseks osutuvat Einsteini läbikukkumine. Einstein rajas oma teooria arvamustele, ilma nendesse arvustavalt suhtumata ja see saigi talle saatustlikuks. Päämiselt on siin tegemist kiiruse ja valguse omaduste ja probleemidega. Juba möödunud suvel valmis Papellol teaduslik töö, milles oma uurimuste tulemused esialgselt kokku võtab ja neid arvustamiseks esitab.

Lähemal ajal on tal valmimas kapitaalne teos, mis oma väidete ja põhjendustega hävitavat Einsteini teooria täielikult. Dresdeni füüsikute- ja matemaatikute-päev tundis asja vastu elavat huvi ja vastukajad ajakirjanduses ei lõpe praegugi veel.

Saksamaa praeguseid olusid arvesse võttes, on asjal veel oma eriväärtuse — Einsteini, kui mitteaerialase õpetus on osutunud väärõpetuseks ja selle asendab aarialase Karl Papello teooria. Muide, — eestlased on Saksamaal mitmesugustel hädapärastel kaalutlustel klassifitseeritud aariatõugu kuuluvaks rahvaks.

Sel asiolul on Papello suhtes kahesugune väärtus. Ühelt poolt annab see hoogu Papello esituste hinnangule, teiselt poolt aga ei puudu ka Einsteini kaitsjaid, sest teadusmeestele ei saa riiklik võim igakord õpetuse ehtsuse mõõdupuuks määrata rassidetabelit.

Kuid saksa rahvuslikes ringkondades leidub vanameelseid õpetlasi, kes skeptiliselt suhtuvad Papello väidetele. Neid lihtselt haavab see, et võrdlemisi noor (praegu 44 aastat vana) teadusmees on suuteline vanade autoriteeti kõigu-

Insener KARL PABELLO abikaasaga, pildistatud Berliinis

tama. Zeiss'i tehaste juhatus on aga talle vastutulelik olnud ja vastavad laboratooriumid tema käsutusse annud.

Päüle oma tuntud tegevusala on Zeiss'i tehased praegu suurelt rakendatud riiklike kaitseülesannete teenistusse. Sääl on osakondi, laboratooriume ja töökodasid, kus töö ning tegevus toimub kõige valjuma valve all. Töölistel ja vähematel tehnilistel juhtidel pole aimugi, mis teatud esemed ja aparaatide osad enesest moodustavad. Töölistel, vähematel ametnikudel ja tehnikutel koguni on keelatud käia teistes tehaseruumes ning osakondades, päüle nende eneste töökoha. Nende järele peetakse siin valvet väljaspool tehaseidki. Agendid jälgivad, kellega nad läbikäivad, missuguseid sidemeid peavad jne. Kirjaposti asladusedki pole puutumatud. Palgatingimused aga on võrdlemisi hääd, igatahes paremad, kui paljus teistes ettevõtteis.

Insener Papello saab praegu meie rahasse ümberarvatult 70 000 senti kuus. Maksetakse aga ka lisatasu. Nii näiteks sai ta jõuluks 100 000 senti gratifikatsioonena. Saksamaa elukallidust arvesse võttes, ei ole see ju liiga palju,

kuid peetagu meeles, et sarnase palga saajaid on sääl üldiselt võttes vähe. Aga ülesanded ja töö on tal küllaltki rasked. Insener Papello tööpäev algab hommikul kell 7 ja lõpeb õhtul kell 6, nii siis 11 tundi pikk. Juba seegi töik näitab, kui väga ta tööga on seotud. Teaduslikuks tööks talle takistusi ei tehta; sõite kongressidele jne. on alati vastutulelikult võimaldatud.

Nagu eelpool üteldud, insener Karl Papello, kes oma leiutuste ja teaduslike töödega nii noorelt palju tähelepanu leidnud ja laineid löönud, on rahvuselt eestlane ja praegugi veel Eesti kodakondsuses.

Tema emale kuulub Tallinnas, Alberti tän. maja, kus möödunud aastal poegki oma puhkeaja veetis. Nagu ema mäletab, on poeg juba lapsena ilmutanud silmapaistvaid andeid matemaatikas ja joonistuses. Alatihti ta konstruind tornide ja kõrgete majade jaoks treppe, mille mõõdud täpsuseni väljaarvestatud. Koolis sai füüsikas ja matemaatikas alati kõrgeima hinnangu.

Lapsena mängides poisil valmisid pappkarpideist ja tühjadest niidipoolidest mitmesugused „masinad“, mis oma keeruliste kombinatsioonidega vanemategi inimeste tähelepanu äratasid. Looduse nähete alal tundis ta suurt huvi välgu ja müristamise vastu. Teised lapsed harilikult kardavad äikeselma.

Pikse puhul ronis pisike Karl akna juures toolile ja vaatles tundideviisi loodusjõudude kohutavalt omapärast mängu. Ta 7—8 a. vanuses oli kord juhtum, mil ta ise kunstlikku välku kombineeris. Otsides poega, leiab ema pisikese mehe pimedas toas. Kasutades käepärastolevaid elektri lühiühendusi, valmistab tulevane insener sääl kunstlikku välku...

Mõni aasta tagasi, enne välismaale siirdumist, omas ins. Papello Tallinnas Kaupmehe tän. töökoja, kus valmistas oma leiutuste mudelid ja mitmesuguseid aparate. Muuseas valmis siin ka õhukaitse tulejuhtimise aparadi T—5 mudel.

Kuna tellimistest, tööst, puudu polnud, leidur ei mõtelnudki Eestist lahkuda, kuid majanduslikud tingimused otse sundisid teda teisel väljavaateid arendama. Näiteks tuleb aparat T—5 umbes 15 miljonit senti maksma. Tööle rakendamiseks on seega mõnemiljonilist kapitali tarvis.

Et leiduril omal vastavaid summasid polnud, katsus ta hankida krediiti või vähemalt garantiid, mille vastu tellijad oleksid sissemaksu teinud, kuid see ebaõnnestus. Et mitte käed süles istuma jääda, tuli ühendusse astuda välismaaliste ettevõtetega. Ja nüüd siis kuuleme üllatavaid uudiseid kodumaa pojast võõrsilt.

JÄÄPURIKAD

Viisakas „Ei“

POLE kahtlust, et eesti noorpõlv viimasel ajal kirjutab rohkem. Kirjutab mitte ainult omahuvilisi erakirju, vaid ka mitmesuguste perioodiliste väljaannete, ajalehtede ja ajakirjade toimetused saavad oma postipaunades kaastöö-abi lugejateringist üsna tervitataval määral. Alatihti iseteadlik toimetaja küll viskab nii mõnegi vastust-vääriva ümbriku pikemalt kaalumata paberikorvi, kuid teiselt poolt on ka kaastöölise ambitsioonid mõnikord otse tülgestuseni taevakõrgused. Kes toimetajaist pole saanud mõne alaväärtusliku kaastöö juure saatteks veel ka verstepikkuseid häätahtlikke arvustusi ja soovitusi tema väljaandele, tihti piinlikkuseni lääged ja naiivid! Mõni algaja jälle püüab oma sulesünnitusele paremat vastuvõttu seeläbi, et omas kaaskirjas on võimalikult roomav ja silmakirjalik.

Millegipärast viimane nähe veelgi ei näi alanevat. Otsekohese, julge kohtlemise asemel käsitatakse asjatult kintsukaapamist, seega otsekui püüdes varjata võimete ülehindamist enese poolt.

Mujal maailmas hüljatud kaastöö tavaliselt läheb saatjale tagasi, kui selleks on lisatud vajaline arv postmarke. Suuremad kirjastused ja ajalehed siis käsikirjale lisavad ka paar viisakat lauset väikesel trükilehel. Mil määral üksikute rahvaste juures sellist „kibedat pilli“ suhkrustatakse, sellest allpool paar iseloomustavat näidet.

Ühe Pekingi suurema ajalehe toimetusel on nendeks juhtudeks trükivalmis järgmine kaaskiri:

„Kõrgesti austatud Päikese ja Kuu Vend! Teie ori heidab maha Teie ette. Suudlen mulda Teie jalgade ees ja, vannutan Teid, laske mind rääkida, et võiksin jääda

elavate kirja. Olite nii armuline, oh, Kõrgeaulik, et lubasite lugeda läbi oma käsikirja. Lugesime teda suures vaimustuses ja naudingus. Vannun oma Esivanemate Haudade juures, et pole ma eales varem lugenud midagi veelgi kaunimat. Suures kartuses ja hirmus saadan ta nüüd tagasi. Julenuks ma avaldada selle aarde, minu President kohe käseks mind asetada teda hiilgava eeskujuna mu silmade ette ega lubaks mul trükkida muud enam. Minu kirjanduslikud kogemused annavad mulle julgust ütelda, et selliseid kirjavärle tuleb vaid kord iga kümne tuhande aasta takka. Seepärast võtan vabaduse tema Teile saata tagasi. Palun härdalt Teilt andestamist. Heidan end Teie jalgade ette, — orjaks Teie orjale.“

Üks teine, jaapani, kirjastus on otsekohesem. Tema kaaskiri kõlab järgmiselt: „Armas Poeg! Teie kirjutus on tehniliselt meistertöö ja stiililt võrratu. Isegi Okakura Kazuzo, see Suurimaist Suurim, ei kirjutanud paremini. Ei ole kedagi võrdset Teile, — Põhjast Lõunasse, Idast Läände! Teie sulesünnitus on hää, lubage seepärast, et paneme ta tagasi Teie rüppe. Jääge edasi meie tellijaks, ning me kõik palume Teid hoida oma häätahtlikkust meile ka tulevikus.“

Vene riiklikul kirjastusel *Gosisdat* on varus järgmine lakooniline läkitus oma soovimata kaastööliste. „Seltsimees! Teie tühja-tähjaga ei saa meie teha midagi. Kui Teie seepärast lõpetaksite oma tellimise, meelestage Rahvakomissaride otsust 2. jaanuarist 1932. a., mille põhjal iga riigiettevõtete ehk viisaastaku tahtlik kahjustamine on karistatav viieteistkümnendaastase vangistusega või sunnitööga.“

JOSEPH DELTEIL

WIISMEELE

(Järg)

PRANTSUSA KEELEST
TÖLKINUD
Alice Aelapea

Kuid, igavuse, elutüdimuse, jõukülluse pärast töötab ta. Moodne mees (ja naine) alluvad kasulikkusele. Elu on arvestusmasin. Lihtsed elemendid moonduvad nagu värske õhk rästiku abil riideks, elektripirnideks, automobiilideks. Tsivilisatsioon on nagu söögikõri: ta neelab ja oksendab. Inimene võrdub tuhandele nõõpnõelale. Neljahingeline tööliste grupp võrdub 15 ruutmeetrile sillutusele. Ilus tüdruk võrdub 0,75 m tikandusele. Aju võrdub 3 hobusejõule. Produkt ületab produtseerija. Masin ületab inimese.

Selles toredas süsteemis võrdub Eléonore vaktsiinile.

Oh häda! ent vaktsiin on leidmatu. Rahvaary kahaneb ja vaagub hinge. Korruga surrakse kõikjal: köökides, avalikkudel platsidel, voodites, W-C'des ja isegi kalmistuil. Hiinlased varisevad kokku roog-mattidel, baierlased eelistavad surra õllefabrikute läheduses. Tšiililased agoniseerivad pampase kasukais ja kreeklased toogades. Tšehhid saavad oma viimseid ohkeid taeva poole tantsitaride poosides, tripolialased — paenutades kindreid kaamelitena, venelased — joomaritena koolutatuna.

See katku ägestumine toimus kõikjal üldiselt. Maakera pind muutus veriseks. Sisemaa jõed kahvatusid. Jõed ja tiigid sünnitasid uusi loomatõuge. Ümberkorraldumine ilmnas koguni maapinna sügavuses.

Algasid uued rahvasterändamised.

Bergenis otsustas heitunud Rahvusvaheline Nõukogu 2 häälega ühe vastu linna maha jätta ja jätkata matka Nabale. Küsiti nõu Instituudilt. See avaldas nõusolekut. „Vanade Armastajate“ liit soovitas anda välja Teekonna-seadust. Religioosne autoriteet, kiiduväärt harjumuse kohaselt, jäi erapooletuks. Äärmised parteid kiitsid rusikahoopide saatel otsuse hääks.

8. augustil asuti uuesti teele. Senegaalide kolonn tegi algust. Piki norra rannikut mindi põhja poole. Ülemaailmik ekipaaž peatus Tromsös. Linn valiti kahel põhjusel: ta oli suur ja tühi. Juba ammu olid siit elanikud kadunud, kes surnud katku, kes põgenenud. Ja Tromsö asub Norras äärmises põhjas.

Rahvusvaheline Nõukogu ja ministriumid asusid kesklinna luksushotellidesse ja Palais-Royali. Eurooplased okupeerisid telliskivimajad, ameeriklased — pumajad. Senegaalid korraldasid laboratooriumi Valge Hotelli ruumes. See, hästi varustatud ja distsiplineeritud neegri-võim moodustas mingi militaarse diktatuuri. Internationaalne Nõukogu allus tema vahetumale kont-

rollile. Nagu Bergenis, nii siingi pidas mustade trupp valvet Valge Hotelli ees.

Laboratooriumid koosnesid suurest nelinurksest saalist, kus töötasid ühiselt juhtivad arstid, preparaatorid ja eksternid. Kõrval oli kaks väikest salongi, üks Eléonore'ile, teine Elie-Elie'le määratud.

Et lohutada oma südant, kultiveerib Eléonore oma keha. Ta leiab spordi vastu taas tõusvat samasugust innukat vaimustust kui Castelnau-darys oma hanede seltsis. Kogu ta hulkurlik ja füüsiline noorus tungib nüüd ta moraalsesse üksindusse. Südames tal sünnib varsakene. Mõte ripub võimlemisaparaatide küljes. Muskliid käsi varrel läigivad alasti meestena. Ta rindade pehmus muutub soomustatud kupliteks. Ta kaitseb keha kaablitega, palistab nägu kõrvakaitsetega, põimib reite ümber soomuseid, asetab tiigri ninneisse.

Praegu on ta oma laboratooriumis poksimas. 7-untsilised kindad käes, rind verekarva villatrikooga kaetud, roheline põlvkuub seljas ja ševroonahksed sandaalid jalas, juuksed teravtipulisele kolbale üles pistetud, silmad karvades, poksib ta valge mannekeeni abil.

Ajudeta kanaarialind poksib oma puuri varbu ühe-untsilise nokaga. Laual suigub kass Balt-hasar mustas kasukas, pooleldi sulgenud oma punased silmad, otseski nägemas valgete hiirte protsessiooni. Uks avaneb, Elie-Elie astub sisse.

Elie-Elie! On's kaua sellest, kui teda viimati nägime? Kas peame teda uuesti portreeterima? Või, armas lugejanna, suvatsed sa ise meenutada ta asiaatlikku habet, mis Eufrati ja Tigrise jõgede taoliselt uhtmeist hargneb kaheks, ta rasvunud, delta nuumatud korpulentsusest, ta sarvprille, ta Jan-Tse-Kiangi maa karvalist kollasest riidest ülikonda, ta reibaid jalgu, higistavaid käsa, kogu ta laia juutlikkust?

Ta naeratab, paneb ära jalutuskepi ja mütsi.

— Jõudsin parajal hetkel! Teil ju puudub just partner?

— Kas parimad mängud ei toimu üksinduses?

Elie-Elie on üks neid inimesi, kes avastavad alati täpsemateski vormelites mingi vihje, ja kes muudavad iga vihje väljakutseks. Ta pole ialgi lakanud pidamast seda naist oma saagiks, viljaks, oodates rannas austri haigutust, et teda kinni napsata, puu all virsiku küpsemist, et teda rõõvida. Pikkade öisete mõtiskelude kestel, on ta peensuseni, taevalaotuse seaduste abil kalkuleerinud, komeedi täpset tundi, eksaktset kohta, Väikese Karu neljanda tähe ja Draguni teise tähe vahel, mil saavutab Eléonore'i. Ta on valinud

välja ta õlal koha, kuhu teda suudleb; ta silmade juures ripsme, mille nopib, et teda kinnitada pisar-pärilisse; ta kaelal joone, mis viib Elie-Elie kuningriiki; ta reiel koha, kus küünega võib ärritada kesknärvi. Kogu Eléonore'i keha on planeedina niiviisi läbiuuritud, jaotatud närvilisiks rahvuseiks, maailmajagudeks: erapooletu Helveetsia naba ümbruses, sõjakas Preisimaa selgroo kõrbeis, siin-sää! mõned valged piirjooneta laigud märgivad veel tundmatuid regioone.

Elie-Elie võtab kuue seljast, prillid silmist. Ta katsub võtta ära ka oma habet: võimata! Paneb nahkkindad kätte. Valvel!

Kaks vastast, kumardudes üksühe poole, naine oma jahutaolistel puusadel, mees mustal istmikul, ulatavad teineteisele sümmeetriliselt kõige erinevamad rusikad. Naiselikkus naeratab, kaval meesvastane on rahutu. Roosa suuke ei mõtle muule kui spordile, värvivaene lõust — armastusele.

Nad matšivad juba mõne hetke vältel ja juba selgub nende taktika. Eléonore annab Elie-Elie'le hooibi paremaga, mis tabab ta lõualuud. Elie-Elie kõhkleb, pöörduv välkkiirelt, näeb kolmekümmend kuut Moosest...

Nende ümber laboratoorium, mille elanikkond koosneb idudest, instrumentidest, teaduslikest käsiraamatuid, vaatleb võõristades seda poksivõitlust oma klaasakendatud näo ja silmade-arstinuga. Vahekohtunikuks on Eléonore'i kasukas toolil. Päikesekiir lööb gongi. Lauad möirgavad bravoosid, lühtrid aplodeerivad kristallis. Publik on puust, klaasist, paberist.

— Teie kord, doktor!

Ja koletu löök vasakuga maandub doktori lõual.

See peatub, kohendab oma pükse. Lõbusajandid ta näol omandavad tumedaid jooni, rasvaseid reljeefe. Aukartustäratav kehakus eksleb ta aktsendita rinnas. Ta mõtiskleb ja ta süda, vana Surnumere süda, peksab kui jaanipäeval. Ons täna ta südame ristsed?

Äkki kerkib nagu plasma maakera sügavusest rahulik parema käe uppercut, peatub Elie-Elie habemes, põhjustab siin midagi surma toreduse taolist, mähib kudemed ja lõualuu magusasse tundetusse. Elie-Elie langeb põlvili Eléonore'i jalge ette. Ja sulgedes ta põlved oma käevartega soosistab ta:

— Olen teie poolt võidetu!

Ta lohistab end. Libistub. Lebades seljal, loeb ta 9 sekundit. Selle 9 sekundi vältel mõtleb ta. Ta mõtleb, et Molde on surnud, Gaspard Londonis. Ta lohistab end veel neljakäpakil Eléonore'i ümber, suudeldes ta rohelist kuube, ta sandaale.

Eléonore vaatlleb oma jalge ees seda armastuse merd, mis — tõusu ja mõõnana — tuleb ja kaob habemest ja rasvast koosnevas organismis. Ja üheks hetkeks muudab selle mõõtmatus ta pehmeks. Mingi igatsus kerkib temas, igatsus kallaste ja düünide järele. Ta seisab liikumatult, mees samuti liikumatult omas hingamises,

mõõtmatu pilguga, mõõtmatu ihaga. Mõõtmatus uim... Eléonore saab tagasi oma külmavere, kastab teda naeratusena. Juudilik šarm, sajaaastaste elektrilistest kaanidest läbistatud ookeanide šarm, kollaste müsteeriumide ja Maapääsete Paradiiside šarm on katsestatud. Elie-Elie ta jalge ees ei ole muud enam, kui mees, neljale kápale kágardunud mees.

— Kuid teie olete hull, doktor!

See soosistab ühes hingetõmbes:

— Hull teist!

Ning jätkub stseen, klassiline ja puhtjooneline, naine pikkamööda igas fiibris ülespiitsutatud, on erakordselt julm, mida enam mees omad relvad maha paneb, jätab oma tõsiduse, laskub veel enam lapsikutesse anumistesse, muutub pisarateni naeruväärseks, ebanõobliks kuni haletsemiseni.

Ja äkki kõlab hüüatus:

— Kuulge Elie-Elie, te olete mulle vastik!

Ja naine ännab talle oma suure kindaga kõrvakiilu. Hämmastunud Elie-Elie ajab enda püsti. Ta vaarub, vesti väel, tundudes väiksenas selle 7-untsiliste kinnastega naise ees. Mingi sünge mõttevine haarab ta aju. Instinkt, elementaarne hääl, elajalik energia, isase reaktsioon paiskuvad sellesse alandatud kehasse.

Suure kolinaga muutuvad stseeni dekoratsioonid.

Keegi vajutab tuhandele nupule. Hinge valgustuse muutmine. Valge silmamoondaja, lõust puuderdatud, laskub jahusele pidemele. Ja Elie-Elie sirgub brutaalsena, külmana ja hirmsana, anglo-saksi näo ja Scherlock Holmes'i silmadega.

— A! lirva! Oman su siiski!

Eléonore vastab, grimassi tehes:

— Sina? Sa oled liig jälk.

Ja asetab sõrmed puusadele.

Milline degradatsioon dialoogis.

Elie-Elie hüppab ta poole irvitades.

Ta väänab ta käerandmeid, tõukab teda...

Omas messingpuuris laulab kaubanduslik ka-naarialind vana jõululaulu suhkrust ja hãrgadest...

... Mees tõukab naist, haarab teda kãte vahele, kes on viinakivi õllatuses tardunud. Ta katub kogu ta suu suure perpendikulaarse suudlusega, suudlusega, mis on tãis sülge ja habemekarvu. Ta veeretab teda oma rinnal, sõtkub oma kũüntega ja mähib ta habemesse.

Kũps kukkumisvalmis vägivallatõõ ripub Hãã ja Kurjatundmise puu oksal.

Kuid Eléonore võtab kuristiku äãres kogu oma jõu kokku. Ta lõdveneb nagu vedru, pisarata valingus. Ühe nimmete liigutusega lipsab ta äãra. Ta mõirgab: „Lontrus, lontrus!“ Ta 7-untsilised kindad on kães. „Hõia alt!“ Kollakaspunased välgud sãhvivad ta silmades. Hiiglasuur tahtejõud asub ta muskleisse. Jãlle on nad vastamisi, valvel olla! Ja võitlus, tõeline võitlus algab!

(Jãrgneb.)

Naine ja kinos

TOO algas kinos. Kantseleiametnik Paul Kirsipuu armastas süäl veeta oma laupäevaõhtuid. Ta jälgis pinguldatud tähelepanuga filmikangelase saatuslikke seike, tundis endki kaasakistuna neist. Ja siis teda haaras tahe, elada läbi ise midagi taolist.

Saal valgenes. Näitsik Pauli kõrvalt, nagu filmiski, pillas maha oma kinda. Nad kummardusid koos selle järele.

— Tänan! tütarlaps lausus helisevi sõnu.

Kui saal pimenes, Paul millegi pärast oli kaotanud äkki igasuguse huvi selle vastu, mis sündis valgel linal. Teda huvitas vaid näitsik, kellega istus kõrva küljega.

Oodates kärstitult saali valgenemist, ta mõtiskles, kuidas alata kõnelust.

Kaalus ja kaalutles ning algas siis nii:

— Näib, et Teile meeldib Dietrich?

— Aga muidugi! Ta mängib ju võrratult. Pole jätanud vahele ühtki filmi temaga, näitsik seletas õhinal.

Nad vestlesid veel filmist ja kui hiljem tütarlaps tõusis, et lahkuda, ka Paul tõusis.

— Saadan teid, ta anus.

Näitsik ei keeldunud, nad väljusid seltsis ja sukeldusid püütavana inimmassi.

Ta oli õrn ja väike, ning suurekasvulise ja laiaõlgse Pauli kõrval ta näis nukuna, ulatudes Paulile vaevu poole olani. Kui Paul rääkis, siis näitsik vaatas üles ja siis Paul nägigi ta pruune silmi sädelemas mustade kulmukaartte alt.

— Olete esimene blond, aga pruunisilmne naine minu elus, Paul rääkis.

— See on huvitav. Aga vesinikühilhapendi ajastul see siiski pole ime, näitsik naeris.

— Kas siis Teiegi? Paul imestas.

— Miks mitte's mina? Olen ma miski erand?

— Mõtlesin, et olete.

— Miks siis?

— Kuna te ei loobunud pirtsakasti kõnelusest, nagu enamik võõraid naisi.

— Ma vestlen meelsasti ka võõrastega, näitsik naeris. Nad peatusid kolmekordse maja ees.

— Elan siin, näitsik lausus lihtsasti ja ulatas Paulile kinnastatud käe. — Võite mulle helistada ametisse, kui on midagi teoksil.

Naise nimi oli Heldi Aidlo.

Kui uks ta taga langes kinni, Paul lentsis tagasi linna, kuna elas teispoole raudteejaama.

Oma väikeses mööbeldatud toakeses ta veelgi mõtles Heldist.

Nad kohtusid hiljemgi. Juba esmaspäeval Paul helistas Heldile. Oli õnnelik, kui too nõustus tulema väikeseks jalutuskäiguks randa.

Seks kohtamiseks Paul riietus hoolikamini tavalisest. Vana peegel lausa imestas talle täna osutatavast tähelepanust.

Nad kõndisid piki randa, vaatlesid rohekas-vahutavaid laineharju ja vettekastuvaid kajakaid. Kaugel avamerel liugles valge purjekas ja näis, kui oleks seegi kajakas...

Nad jalutasid palju ja väsisid. Lainete loksumine teigi nad uniseks, laulis otsekui hällilaulu. Siis nad istusid laiale kivile. Siisap selguski, et kumbki on orb, lausa üksinda maailmas. Olid, muide, üldse ühesuguse saatusega — väiksepalgelised ametnikud, peost-suhu elavad inimesed, sõpradeta, minevikuta ja nähtava tulevikutagi.

Sõprus süvenes, kasvas kiindumuseks ja hiljem armastuseks.

Augustis nad abiellusid. See oli lihtne, ametlik akt; kuigi Heldi oli ihalenud kiriklikku laulatust tuledest särelevas kirikus, majanduslikud kaalutlused purustasid noore naise illusiooni. Pisarad tumestasid ta õnne siiski vaid hetkeiks, sest ühiselu rõõmud katsid nood tumedad pilved. Nad olid leidlikud oma õnne säilitamises, elasid hoidlikult ja lugesid üksteise soove silmist.

Õhtuti nad istusid diivanil ja tegid tuleviku kavatsusi. Need olid ilusad ajad kummalegi.

— Heldikene, kallis, mulle näib, nagu oleksime teostanud ilusaima filmimuinasjutu, Paul rääkis sageli.

Noor naine põimis siis käekesed ta kaela ja naljatas: — Puudub vaid ilus kangelane, kes rõõviks su printsessi!

Hiljem Paulil oli küllaltki aega mõelda sellele tahetule viipele.

Nad olid elanud koos ligemale aasta ja õnn püsis uvena ning haljana.

Siis Paul vallandati. Suurfirma osakond ses rajoonis kaotati, ametnikud vallandati pea viimseni. Olguigi, et anti neile parimad soovitusel ja paarikuu palk ning lootus, saada aegade paranedes ja tegevuse taaslaienedes tagasi sama firma teenistusse.

Murelikuna lentsis Paul koju. Tuhat mõttekuradikest ristles ajus: kuidas ta küll lausub oma õnnetu uudise Heldile?

— Kallis, miks mures? oli Heldi esimene küsimus.

— Vallandati! Paul surus ükskõiksel ilmel.

— Vall... vallandati! Heldi järsku nuuksus.

— Ära nuta, kallis... Paul paitas naise blondpääd, endal kurgus kibedus.

(Järg lk. 176.)

Mis on?

MITTE KUI MIDAGI

Tulin õhtu hilja kinost. Tänav oli tühjenenud ning naisekene vaid äriakna valgel — näis end tahtvat soojendada? Ta vaatas minule, siis ringi ning toksis kinga vastu kinga. Ta kunagi ehk oli — elu täht? Nüüd viletsuse embuses.

Talveõõ merituule tõmbuses läksin mööda Harju tänavat edasi ning jõudsin nurgani, kus seina najal mõtiskles õõvalvur — kas omamoodi meelehääs? Ta saab palka ja ajab „mitte midagi tehes“ tänaval läbi, pää krae vahel, kepp peos ja piip ilmast ilma leos — suus, nagu sammaldanud kaevus.

Kukk laulis raekoja kellas ning — miski sadas lumme, — üks saabas vaid, ült visatud raevus. Ei tea kellele see saabas oli liigne.

O, sole mio! paiskab siis tuulde laulu keskaegsest aknast raadio.

Üks-kaks-kolm-kümme inimest on äkki kogunenud raekoja väljakule, kael õieli ja suu avatud.

Mis juhtunud? Saabub juure uusi inimesi, kes ka seisatavad ja vaatavad kõik Voorimehe nurga poole.

Noh, kes sääil kommejanti tegid? Noh, mis sääil inimesed nägid? Ei mitte, mitte midagi!

Läksin ka kohale ning vaatasin omakorda ringi igas suunas, aga tõtelikult mitte midagi ei näinud ees sääil minagi.

Ei mitte, mitte kui midagi.

Miks peatusid aga inimesed?

Keegi noormees ei jõudnud endaga otsusele: kas minna õige koju... K. R.

V. VARJU

Uaestepatuste

Sada santi läksid sauna,
kepi najal iga neljas,
seljan viht ja pambud-paunad,
mõni lonkas, mõni nelja.

Mõni oli puuduline,
aga kujult üsna kõbus —
seljan undruk ruuduline,
põlled muidu muster lõbus.

Mõni läheb pambutu,
käed kõrval nagu löömaks.
Teine hoopis hambutu
tuli äsja suppi söömast.

Läksid nagu teolised,
kaenlan kulund viha roosad;
tulid nagu peolised
punetatavad, reipad, roosad.

Võtaks ristirahval hinge
leiv, mis saunan visati.
Aga ega's nendel, minge!
Kisati ja lisati.

Pärast sauna purjutasid,
korki kaelalt kangutasid,
kodanikud hurjutasid,
pääd kurjalt vangutasid.

Too, kes eile trepil mangus
tegi täna saunaliigud:
läheb teise käevangus,
sammu astub, teise kiigub.

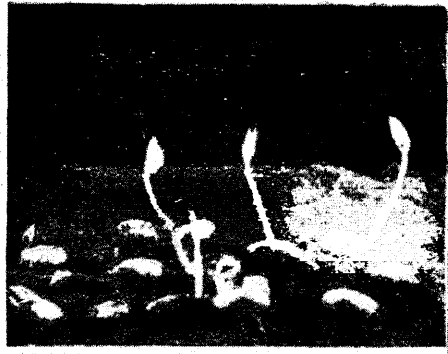
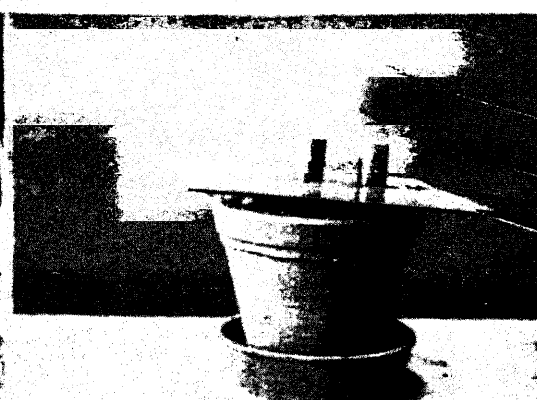
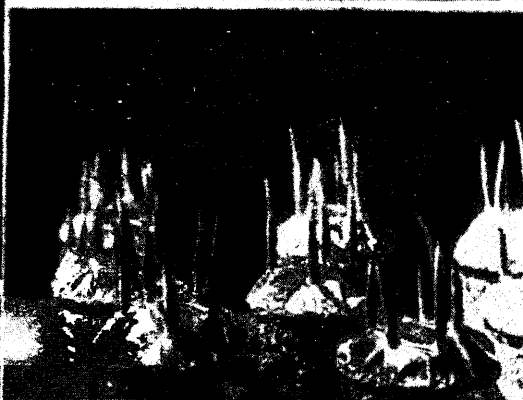
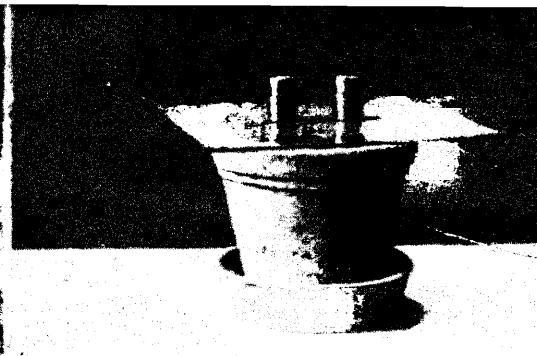
Taimeriigi imed kinokaamera läätsas

ÕIETI veel tänini on laiem publik arvamisel, et taimed ei olegi elusolendid, nagu inimesed ja loomad. Ka vaid sellega on seletatav õite ja lehtede hoolimatu murdmine paljude inimeste poolt. Millest tegi inimene selle väärotsuse? Taimel puudub ju teatavasti elu pätunnuseid — liikumisvõime ja kohavahetamine. Kuna inimesel ja loomal võimalik on oma liikmete abil sinna suunduda, kuhu ta soovib, on taim juurtega maapinna küljes. Et seda liiklemispuudust pehmendada, on loodus taimetele annud võimaluse ta kasvamisele olukorrale vastavalt, teatud kindlat suuna anda. Need kasvamisliigutused toimuvad aga nii aeglaselt, et nad uema ajani inimkonnale on varjatuks jäänud ja vaid teadlased on eriliste vaatlusmeetodite kaudu täpselt seda jälgida võinud.

Kino leiutusest saadik on asi muutunud. Tänapäeval võib näha taimefilme, mis imetlusväärses selguses taimeriigi saladusi avaldavad. Filmitehnikas töötati ja töötatakse palju trikkidega, nii et ka taimeriigi filmide juures vaataja vähemalt alguses usub, et siin on tegemist „viguritega“. Kuid see on, vastupidi, just kindel, mõtterikas meetod, mis meie silma harjutab taimete aeglase elurütmiga, mis meie aja-meelt nagu laiendab ja meile avab aimamata vaateid muinasjutulisse taimestiku imemaailma. Senini taimeriigis saladuskattega varjatud nähted on avastatud niinimetatud ajakoondaja kaudu. Nagu nimigi näitab, koondatakse ülesvõttel aega. Õie puhkemine näiteks, mis tõeliselt 20 tundi kestab, mõõdub kinos mõne sekundiga.

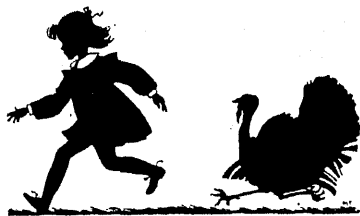
Kaameramees valgustab kogu 20 tunni jooksul, õöl ja päeval, iga paari minuti järele üht pilti. Paljude üksikpiltide järjestamine filmilinal võimaldab ülevaadet lahtipuhkemise väikeste vormimuudatuste kohta nii, et paras-tises filmi näitamises „voolava liikuvuse“ moodustab, s. o. lahtiõitsemise.

See kõlab väga lihtselt! Mis puutub filmi läbiviimisse, siis on see suurte kuludega ja raskustega seotud. Päeval tarvitati päeva valgust, öösel elektrivalgust — oli väga tülikas. Päästjaks hädast osutas rubiinpunane klaas, mida tunneme kõik. Tal on omadus mitte lasta läbi neid valguskiiri, mis plaadile või filmile kahjulikud oleks, kuid sääljuures laseb ta läbi ultravioletti, kiiri, millede abil taimed ka täiesti punaseis ruumes nagu looduseski noremaalselt areneda saavad. Nii tarvitab Ufa kultuurosakond Neubabelsbergi filmilinnas oma bioloogilistes laboratooriumides erilist ülesvõtteriimi rubiinpunasest klaasist, mis on varustatud kinotehnika moodsaimate seadeldustega. Selle „tehnilise ime“ moodustab automaatne ajakoondaja, mitme mootoriga ühenduses olev mehhanism. Hoolimata sellest automaatselt pildistussisseseadest, nõuavad tema abil valmivad taimefilmid siiski kaheaastast tööd. Nädalaaegsete ettevalmistuste kaudu punase valguse ja päeva valgusega saadakse kindlaks teha, kui kaua kestab pildistatav olukord, et selle järele kindlaks teha üksikute piltide vaheajaga.

Hoolimata neist raskustest, on siiski kultuurifilmi üks tähtsamaid ja tänuväärsemaid ülesandeid, ikka uutel teemidel näiliselt vaikset ja liikumatut taimestikku nende tervetes ja haigetes päevades, nende võitluses vee, õhu ja valguse eest, idanemisprotsessist kuni seemne küpsemiseni ja uue elu alguseni — suure publiku jaoks jäädvustada.

Lugejail on, tutvunult nende ridadega dr. U. Schulz'i sulest, nüüd võimalus peatuda piltide juures, kus näeme *Uja* uusima kultuurifilmi võlusaavutusi. Meie ees on taimeelu saladusi — idaneva taime arenemiseeria. Keskmisel pildiribal — maikellukeste idud murravad läbi viiekordse stanniool- (tina-) paberi. Kolmandal pildil on näha, kuidas taimeeod vajutusega koormatud klaasi suruvad oma arengu kestel kordkorralt ülespoole, kuni klaas ühes raskusega langeb lillepotilt maha.

— Küllap juba saame, Paulike, nainegi siis lohus juba. Teenin ju mina veel, küllap leiad sinagi midagi.

Aga Paul ei leidnud tööd. Ta otsis ja jooksis, raha lausa kadus sõrmi vahelt. Ning Paul nägi enda ees haigutamas hirmsa kuristiku: tuleb päev, mil ta peab hakama elama naise kulul.

Ta sirutas oma tugevaid käsi ja siis välgatas kui säde mõte: küllap need on võimelised hoidma suurematki eset kui sullepääd. Kui võtta ja minna kaevama kraavi või raiuma metsa, küllap juba kuidagi saaks.

Ja ta sõitiski maale kraavitöile. Aga Heldile ta rääkis, et sai ajutist tööd metskonna kantseleisse. See oli ta esimene vale, kuid ta leidis selle õilsaks. Ta nagu ei julenud Heldile rääkida oma siirdumisest mustale tööle.

— Küllap külastan sind pühapäeviti, kallid, ta lausus.

Jaamakell kõlises, rong kihutas südamaile. Heldi jalutles nukrann koju, aga südames siiski rõõmustas, et Paul sai taas tööd.

Paul hakkas kraavitama maid ja söid. Harjumatu see oli, selja võttis valusaks ja peod hellaks, rahagi tuli vähe. Õhtuiks ta tülpis. Aga laupäevaõhtul ta riieus puhtalt ja sõitis linna.

Heldi oli jaamas vastas.

See õhtu oli neil taas ilus. Tuba oli tulvil õnne.

— Kuis su käed nii krobelised on? Heldi veidi hiljem küsis.

— Ah, niisama, tuleb käia metsnikuga metsas puid nummerdamas. Kirvevars võtab harjumatud käed villi, ta valetas. Ja Heldi uskus seda.

Pühapäeva nad veetsid taas rannas. Oli juba kuldne sügis, langes lehti puult ja kahises neid jalutades teil. Salapärane nukrus hiilis kõikjal kui varas. Rohekas meri kisatsevate kajakategagi näis nukker.

Õhtul nad käisid kinos ja varahommikul Paul sõitis taas maale.

Sedapuhku ta jäi sinna paariks nädalaks. Töö juba läks paremini ja rahagi tuli rohkem.

Laupäeval ta sõitis taas linna. Aga Heldi ei olnud seekord jaamas vastas, ei olnud teda koquski. Ja võtigi puudus oma tavalisest panipaigast. Paul jalutas närvlükuna tänaval. Naine tuli vast kell kümme. Ja ega tulnudki üksi — keegi noormees saatis teda.

Paul tõmbus värava varju ja vaatles neid. Noormees oli osakonna juhataja asutuses, kus naine teenis. Nad seisid üksel ja rääkisid:

— Sa ei kutsugi mind sisse?

— Ei, see ei lähe! Heldi naeris, ulatas noormehele käe ja sulges ukse ta nina ees. Noormees seisatus veidi mõtlikuna, siis ta lentsis pettununa minema. Pettunudult lahkus Paulgi oma peidikust, ta oli oodanud rohkem.

Ta jalutas tänava lõpuni ja tuli tagasi. Siis ta läks üles ning koputas uksele.

— Sina, Paul! naine ehmus.

— Aga muidugi mina, Paul naeris ja poetus tupp.

Heldi keetis teed ja askeldas köögis. Paul istus ta juures, suitsetas ja kuulatas ta helisevat kõnet. Aga ta ei saanud olla rahulik, too väravast nähtu ei lasknud rahuneda meelil. Ja Heldi ei rääkinud midagi oma hilisest käigust.

Nad jõid vaikides teed. Oli ennekuulmatu vaikus selle nelja seina vahel, millised varem olid koduks tohutule õnnele.

Lõppeks Heldi tüdines sellest vaikusest:

— Paulikene, mis sinuga on juhtunud?

— Ah, ei midagi erilist. Olen vaid väsinud.

— Sul, vaesekesel, on vist küll väga raske töö?

Juba Paul unustaski enese:

— Kraaviviskamine pole ju tõesti kerge!

— Kraaviviskamine? naine kordas arusaamatult.

— Sa ju pidid...

— Pidin, pidin! Paul osatas, pidin olema kirjutaja, aga — pidin's ma surema nälga, et ei saanud kantseleisse. Ei, Heldi, labida varalgi saab elada.

Heldi oli löödud tollest uudisest. Nüüd ta mõistis, miks Pauli käed olid nii krobelised tol esimesel laupäeval. Südames ta oli rõõmus, et Paul ei olnud jäänud käsi-põsekili nukrustama, et oli haaranud kinni esimesestki võimalusest.

Hetk hiljem aga ta tundis vaistulist häbi, leidis enese alandatuks: see oli tema mees, kes kütürutab mudases kraavis ja heidab suuri labidatäisi pervele. — Teistel naistel mehed ei teeni nii oma leiba, ta mõtiskles. Talle meenus masinapreili Raunik, kes oli abiellunud inseneriga, meenus kinopreili Kadak, nüüdne proua doktor. Järsku ta naiselik uhkus oli saanud raskeid haavad. Siis tema, Heldi Aidlo — on viletsam kui nemad! Kuhu julgebki ta minna oma kraavitöölisest mehega...?

Ta puhkes järsku nutma.

Paul püüdis teda rahustada, valas aga seega vaid õli tulle.

— Sa ei lähe enam sinna! Sa otsid endale töö, mis pole häbiks mulle. Jumal, kuhu panen ma oma silmad, kui kuuldakse, et mu mees on kraavitööline! ta halises.

— Aga töö pole ju häbiks, ja teiseks, — keegi ei saa seda ju ka teada.

— Ei, sa otsid endale töö, endakohase, aga kraavi ei lähe sa enam. Sa elad minu palgast... Või muidu...

— Lähed tollega, kes saatis sind täna!

— Ah niisugune sa oledki! naine hüüatas, sa isegi varitses mind! Alatus! Nurjatus!

Ta oli tõusnud lauast ja seisis õhetavil põsil Pauli ees.

— Hüva! Olen närü, et ei suuda toita oma naist. Aga ma pole siiski säärane, kes mehe äraolekul jookseb ringi teise naisega. Ütles — ning võttis varnast kübara, vajutas ta pähe, pani selga mantli ja nõõpides seda, rääkis:

— Kahju. Kujutelin teisiti me elu...

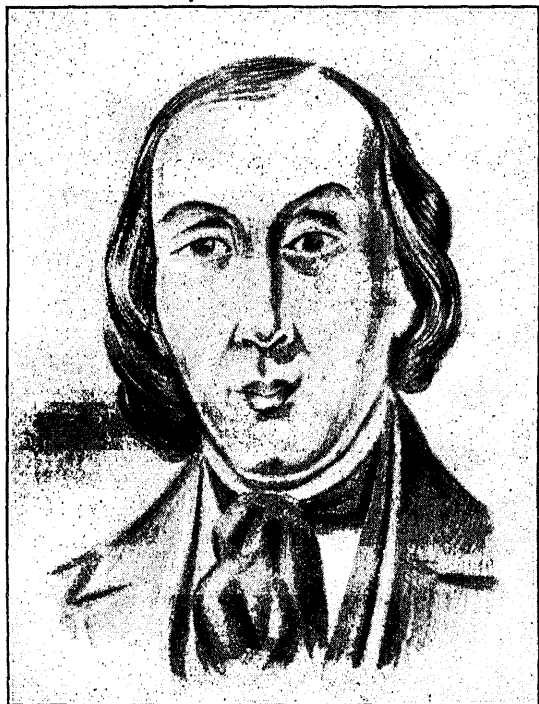
Mees sulges tasa ukse enda järel. Ta läks tänavale, liikudes edasi kui pekstud koer. Tibas niitpeent vihma ja kaugel kõlas vedurihuige.

Film oli lõppenud? Tarvitseb siis jälle asja nii võtta!

Aleksis Koppel

Hans Anderseni oma muinasjutt

Muinasjuttude kuninga 130-aastase sünnipäeva puhul

HANS ANDERSEN

HANS Christian Andersen kunagi ei püüdnud alahinata oma võimeid. Oleks ta teinud seda, tema oleks jäänudki tavaliseks väikeseks mehikeseks, selleks, kes teab vaid oma kohta elus, kuhu ta on sattunud sünnipäralt. Õnneks Andersen ise valis omale asendi elus, ja oli valinud, määranud selle üsna kõrgele. — Kuulsushimust, võibolla, ent selle abil ta ometi suutis tõsta enese välja vaesusest ja tundmatusest, — veel oma elu kestel ta nägi enda muinasjutte tõlgituina kõikidesse maailma keeltesse, enda isiku külvatuna lugupidamise ja aumärkidega, nägi kuningaid ja kuningannasid austavat teda üksteise võidu.

Hans Andersen sündis 2. aprillil 1805 väikeses Odense külas Taanis. Tema vanaisa oli surnud nõdrameelsena; tema isa oli vaene kingsepp, ema kirjaoskamatu pesunaine. Jah, varanduseks, tagavuseks tema vanematele muud õieti ei olnudki, kui see nende habras, inetu poisiklutt, kes juba ka külarahva silmis oli endale teeninud napaka nime. Ent poiss oli endale jätnud meele selle, mida üks mustlasmoor oli ütelnud temast: „See lind saab lendama kõrgele. Tuleb aeg, mil selle poisi auks kogu Odense saab särama ilutulestikus.“ Hansu isa, kes küll oli mustlasmoori sõimanud petiseks, hiljem siiski lausub „emale, et, noh, valigu poiss endale ise ameti, oli see siis mis ta ka oli.

Juba varakult leidis Hans, et ega paremat, kaunimat valikut ei olegi, kui see, et olla poeet. Paarilt vanapiigalt ta oli saanud lugeda Shakespeare'i, — lõi siis kohe ise kokku nukuteatri, ja varsti otsustas, et tuleb kirjutada üks „näitemäng“ ka endal. Kirjutaski selle, tõttas õhinal jagama tagajärgi naabritega. Sai ka kiita, sest juba poisi käitlemises oli midagi, millele oli raske jääda ükskõikseks.

Uhel päeval, mida Hans hiljem ei unustanud eales,

tuli Odensesse etedusi andma Kuninglik näitetrupp Kopenhagenist. Hans kohe otsis üles näitlejad, seletas, et raha temal ei ole, kuid nende mängu ta peab nägema, ja üle kõige maailmas ihaldaks ta seda, kui temale antaks ka mingi osa. Ta saigi selle, ning kuigi temal mängus tuli lausuda üksainus sõna, — ta mängis oma osa punases siidis!

Hiljem ema tahtis, et pojast saaks rätsep; kuid Hansul oli uus, teine plaan. — Ta läheb Kopenhageni ja hakkab näitlejaks. „Ma saan kuulsaks,“ seletas Hans. „Justkui kõik muud inimesed raamatutes. Enne muidugi tuleb läbi elada igasugust häda ja viletsusi, kuid siis, pärast tingimata tuleb kuulsus.“ Ka mustlasmoor ju oli lubanud seda. Poiss oli alles neljateistkümne, kuid ema lõppeks pidi andma järele.

Aasta hiljem oli see unistus läbi. Kopenhagen oli annud oma otsuse. Poiss näitlejaks ei kõlvanud, — oli liig kõhn ja kiitsakene, oli inetu. Krahv Holstein, kuningliku teatri direktor, oli vaid muianud: „Sul pole näitleja figuuri; mõjuksid laval hernehirmutisena. M-me Schall, kuulus tantsitar oli jäänud vahtima kabuhirmus, kui see pikk, lõnges poiss tuli ja katsus teda venda oma võimetes. Hans siis oli kiskunud saapaä jalast („sukkadest saab paremini“), ja, tamburiiniks keerutades mütsi, oli tantsinud ette terve stseeni, omaenda improviseeritud laulu saatel. Kuid aplaus jäi tulemata. Siboni, kuningliku laulukoori juhte (Hansul oli hele, puhas tenor), ütles Hansule, et ka lauljat ei saa temast, — ta olevat liig väikese haridusega. Dahlen, tantsukooli juhataja, võttis Hansu enese kooli, isegi toetas teda rahaliselt, kuid varsti oli sunnitud Hansule ütleva näkku, et tantsus Hansul midagi loota ei ole.

Hans oli meeletehnel. Kuid veelgi ta leidis midagi, mida katsuda. Nimelt olid siis moes n. n. värssides kurbmängud. Ka Hans otsustas kirjutada ühe, — saigi valmis pika draama, — küll konarlise ja tahumatu, — kuid keegi tuntumaid arvustajaid siiski oli sellest vaimustatud, kiitis teda oma sõpradele. Arvustaja naine siis kord kohtlemisel oli Hansule pöördunud isegi sõnaga „poeet“, ja Hansu silmad olid läinud vett täis. Hans siis kirjutas tragöödiad veelgi, kuni lõppeks tema *Alsol* keskpärane, kuid siiski parem eelmistest, nägi trükimusta ka ühes kuukirjas. Terved õhtud läbi Hans siis lebas voodis, vahtis ja luges enda loomingut kuukirjas kümneid kordi.

Siis, *Alsol* taskus, Hans käis ringi niikaua, kuni tema võttis jutule Jonas Collin, kuninga tähtsaim nõunik. See kohtamine määras Hansu edasise elukäigu. Taga külma välise maski oli Collin'il soe süda. Ta viis Hansu kuningliku teatri direktorite ette, ning otsustati anda Hansule haridus. „Isaks“ Collin Hansule hiljem jäigi.

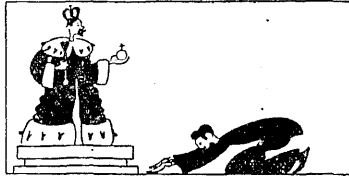
Koolis, ja hiljem ülikoolis Hans jatkas kirjutamist. Õpetajad hurjutasid tema auahrust, püüdsid selgitada temale, kui lootusetult väike on tema and; kuid Hans — kirjutas.

Lõppeks üksikuid tema luuletusi juba ka trükiti ära. Tema esimene tunnustusküps töö oli *Jalutusreth*, milles esmakordselt selgus tema and panna inimese-keeli rääkima ka muud elavat ja elutut: kalad, surm, kassid, isegi raamatud, — kõigil oli sobiv jutt suus. Siis Hans kirjutas komöödiat, mis lavastati 1829. a. Esietendusel

Keisri uued riided

Andersen'i kaunemaid muinasjutte – täiskasvanuile

PALJU aastaid tagasi elas keiser, kes nii suurt rõhku riiete päale pani, et kogu oma raha enese ehtimisele kulutas. Tal oli iga tunni jaoks ise ülikona, ja samuti, nagu kuninga kohta üteldakse, et ta on nõukogus, nii üteldi temast: „Keiser on garderobis!“

mitte oma ametile ei kõlba või midu totrad on.

„Need oleksid alles toredad riided,“ mõtles keiser, „kui selliseid eviksin, saaksin ma kohe selgusele, missugused mehed minu riigis oma ametile ei kõlba, — võiksin seega tarku rumalaist eraldada! Jah, seda riiet kootagu mulle!“ Ta andis kelmeidele hulga käsiraha, et nad oma tööd algaksid.

Ühel päeval ilmusid keisri linna kaks kelmi, kes ütlesid endid kangrud olevat ja nii ilusat riiet kududa mõistvat, nagu see üldse kujuteldav. Värvid ja kiri olevat mitte ainult haruldaselt kaunid, vaid riided, mis neist kangastest õmmeldakse, olevat ka veel niisuguse omadusega, et nad kõigile neile nägematuks jäävat, kes

Kelmid seadsid ka kahed teljed üles ja tegid nii, kui kujusid nad; aga neil polnud kõige vähematki telgedel. Nad nõudsid materjalina kõige peenemat siidi ja puhtamat kulda, selle kõik panid nad oma tasku ja lõksutasid tühje te'gi hilise õuni.

„Tahaksin teada, kui kaugel nad riide valmistamisega on!“ mõtles keiser. Aga tal oli meel rõhutatud, kui sellele mõtles, et see, kes rumal on või oma ametile ei kõlba, riiet üldse ei näe. Keiser oli küll enesest arvamisel, et karta pole põhjust, kuid siiski alul tahtis ta kedagi teist saata, et näha, kaugel lood on. Kogu linnal oli teada, mis haruldane omadus riiedel oli, ja igamees himustas nüüd

viimase vaatuse lõpplaused viisid publiku otse vaimustusmarru. Hans siis kohe tõttas „isa“ Collin'i poole. „Ei, ei vilistatud,“ hüüdis ta sellele. „Plaksutati ja karjuti: Elagu Andersen!“

Veelgi häatahtlikum oli arvustajate vastuvõtt järgmisele Hansu uuele raamatule. Kiideti selles leiduvaid vaimukusi, huvitavaid mõtteid, näiteks Hansu kujutelmest sellest, millisena on maailm 300 aastat hiljem, — mil Hans nägi ette õhulaevu, ennustas, et Venemaa saab olema paremini korraldatuid maid maailmas. Collin siis hankis Hansule kuningliku reisi-stipendiumi, — Hans oli alati unistanud näha välismaid, — ja 1833. a. ta sõitis Prantsusmaale, Šveitsi, Itaaliasse. Kaks aastat hiljem tuli ta tagasi, stipendiumi-summad olid läbi, — isegi Hansu riided olid läbi.

Siis juhtus, et Hans viskas paberile neli muinasjutukest lastele, — „ajaviiteks“, — oli Hans ise ütelnud. Kuid nende juttude keel oli kirjandusele uus: ta oli lühilausealine, graafiliselt lihtne, — kirjeldustes Hans kusaigil ei rääkinud lastega kui lastega, ei suhkruksanud sõnu. Muinasjutud said loetavaks kõikjal, — tuli kirjutada juure uusi.

1838. a. määrati Andersenile kuninglik pension, 80 krooni aastas; Hansu nimetuses oli see „tema väikeseks leivapuuks tema aias“. Kolmekümnekolme aastast Hansust nüüd sai seltskonna-lemmik; ta kolis elama Kopenhageni korralikumasse hotelli, aadlikud võõrustasid nädalate viisi teda oma lossides. Sellises ümbruses Andersenil sulg siiski ei jäänud paigale; ühe oma parimaid muinasjutte, autobiograafilise maiguga „Inetu Pardipoja“ ta pani paberile just ühe niisuguse lossi seinte vahel.

1843. aasta leidis Andersenil Pariisist, kus teda viis salongist salongi, ei keegi muu kui Alexandre Dumas vanem. Säl Andersen kohtas „euroopa ööbikut“ Jenny Lind'i, kes 23-aastasena siis oli oma laulukuulsuse tipul. Andersen abiellus kohe, ei salanudki seda. Ent kuigi lauljanna korra temaga klaasi kokku lüttes avalikult oli teda nimetanud „vennaks“, Andersenisse ta siiski ei armunud. Andersen oli muinasjutuliselt õnnetu, kirjutas, et ta nüüd on kaotanud kõik, mis teda veel eales suudaks teha õnnelikuks. Kuid elu ei lasknud Andersenil jääda üksinda, surmatujudesse. Andersen — inimene võis

tunda piinu, kuid Andersenil — kunstnikku Euroopa kiskus ühest linnast, ühest paigast teise; teda veeti pidudele kuningakodades, tal tuli lugeda oma muinasjutte kuningannadele, teda nõuti Londoni, — isegi Šotimaale, kus teda juba tunti, austati mitte vähem kui sääl austatakse Walter Scott'i; tema oma kuningas annetas temale esmalt professori ja hiljem salanõuniku autiitli; tuli aumärke Preisi kuningalt, tuli isegi keiser Maximilian'ilt Mehhikost. Andersenil jutud olid populaarsed juba otsaga Indias, otsaga Ameerikas; oli tema juttude väljaandeid isegi juba eskimo keeles.

On üteldud, et päale eyangeeliumi, ühedki muud raamatud maailmas pole niivõrd suutelised jutlustama armastust maapääl, kui Andersenil muinasjutud. Andersenil enesel aga kaua püsis tunne, et kuigi juba tunnustatud välismaailmas, ta oma kodumaa silmis ikkagi veel püsis „inetu pardipojana“. Ent lõppeks ka taani rahvas sulas tema töödest kiirgavas armastuses, sooviti avaldada tänu oma suurimale pojale. Odense, Andersenil sünnipaik, siis saatis 1867. a. 6. detsembriks Andersenile „linna võtmed“, ametliku külaskutse. Seks päevaks suleti koolid; kogu linn pandi pidurütsse. Päeva kõrghetk aga saabus õhtul. Odense nimelt mäletas vana mustlasmoori ennustust 50 aastat tagasi. Iga maja põles kirjudes laternatuledes, linna gilded tulid, tervitasid Andersenil tõrvikuterongis. Andersenile oli see elu-apoteosiks.

Igäüks, kel on dramaatilist vaistu, mõistab, et elu pärast selliseid juubeldussaavutusi peaks tunduma peagu nagu ülearusena. Andersen tundis seda. Tema kahanev tervis küll lubas temal elada kuni 1875. aastani, ent märkmed tema autobiograafias lõpevad juba tol, 1867., aastal. Oma elumälestustele oli ta välinud nimeks *Minu elu muinasjutt*, ning väljaarvatud lõpplause „naitus kuningatütrega ja elas õnnelikult jne.“, ka selle oma jutu ta on kirjutanud oma muude muinasjuttude kujul. Ehkki tal ei olnud omaenese printsessi, — tal oli kümneid kuningakondi, kes teda austasid ja ehtisid aumärkidega; ning „elas õnnelikult“, — selle sõnastas ta nii: „otsekui istudes oma parimate sõprade ringis, olen ma nüüd pajatanud oma elu jutu. Halvast tuli häa, kannatustest on saanud mõnu...“

A. T.

teada, kui kõlbmatu ja rumal ta naaber on.

„Ma saadan kangrute juure oma vana auväärt ministri!“ mõtles keiser. „Ta võib kõige paremini otsustada, mis see riie väärt on, sest tal on mõistust.“

Nüüd läks vana hää minister kangrute juure. Ta astus saali, kus kaks kelmi istusid ja tühjadel telgedel lõksutasid. „Jumaluke!“ mõtles vana minister ja ajas silmad pärani, „ma ei näe ju midagi!“ Aga seda ta ei ütelnud kuuldavalt. Mõlemad kelmid palusid teda lähemale astuda ja küsisid, kas riide kiri pole tore ja värvid kaunid? Siis näitasid nad tühjade telgede pääle, vaene minister vahtis nii palju kui silmad andsid, aga näha ta ei võinud, sest et sääl ei olnud midagi. „Mu jumal!“ mõtles ta, „olen ma tõestiu rumal? Seda ei oleks ma eales uskunud. Aga ükski inimene ei tohi sellest teada. Mina ei peaks oma ametile kõlbama? Ei, ma ei tohi märgata anda, nagu ei näeks ma riidet mitte!“

„Mis, teie ei ütle midagi selle kohta?“ küsis üks kangrutest.

„Oo, see on kena, üsna meeldiv!“ vastas vana minister ja kõõlus läbi prillide. „Milline kiri, millised värvid! Jah, saan ütleva keisrile, et riie mulle väga meeldis.“ Mõlemad kangrud siis nimetasid värve ja seletasid kirja haruldust. Vana minister pani kõike hoolega ka tähele, et seda keisrile kirjeldada, ja nõnda ta ka tegi.

Nüüd kelmid nõudsid veel rohkem raha, siidi ja kulda, et kangast kōpule viia. Kõik selle panid nad oma tasku, telgedele ei tulnud niidi otsakestki, muidu lõksutasid nad oma tühje kangspuid endiselt edasi.

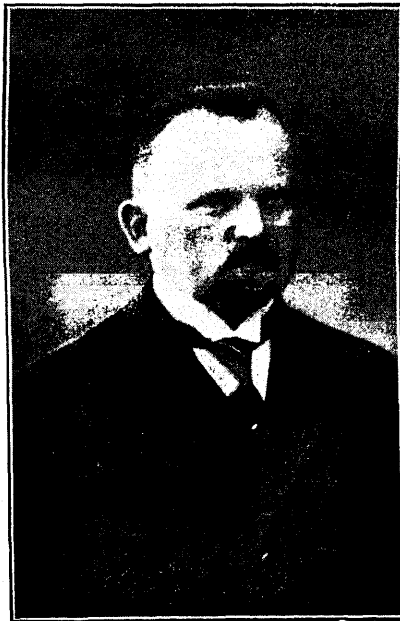
Keiser saatis pea jälle teise auväärt riigimehe vaatama, kuidas riidega lugu ja kas töö varsti lõpule jõuab. Sellele juhtus samuti kui esimesele, ta vahtis ja vahtis tühje telgi, aga ei näinud midagi.

„Kas pole imekaunis riie?“ küsisid mõlemad petised ja näitasid ning kirjeldasid kaunist kirja, mida üldse polnud.

„Ei, ma ei ole loll!“ mõtles mees; „tähendab, see on minu hää amet, millele ma ei kõlba. See on küll veider, kuid seda välja paista lasta ei või!“ Ta siis kiitis riidet, mida ta ei näinud, ja oli vaimustatud selle kaunitest värvidest ja suurepärasest kirjast. „Jah, ta on väga kena!“ ütles ta keisrile.

Kõik inimesed linnas juba kõnelesid imekaunist riidest. Viimaks, tahtis ka keiser ise riidet, mis alles telgedel, näha. Ta läks kogu oma saatkonnaga, nende hulgas ka mõlemad riidet vaatamas käinud riigimehed. „Kas pole suurepärane?“ küsisid mõlemad riigimehed, kes juba varem sääl käinud. „Näete, majestest, milline kiri, millised värvid! Nad näitavad tühjadele telgedele, sest nad uskusid, et teised riidet näha võiksid.“

„Mis!“ mõtles keiser, „ma ei näe midagi! See on ju hirmus! Olen ma rumal? Ei kõlba ma keisriks? See oleks jõledaim lugu, mis mulle võiks juhtuda. Oo, see on väga kena!“ ütles ta. „See pärrib minu kõrgeima pooldamise!“ Keiser noogutas rahulolemiseks pääd ja silmitses tühje kangaspuid, ta ei võinud ometi ütelda, et ta midagi ei näe. Kogu saatkond, kes temaga kaasas, vaatas ja vaatas, ta ei näinud rohkem kui kõik teisedki, aga nad ütlesid, nagu keiser: „Oo, see on ilus!“ Ja nad andsid siis majesteedile nõu uut toredat ülikonda esimest korda kanda, kui tuleb suur pidurongikäik. Ja keiser andis kelmidale keiserlike hoovikangrute aunime.

PEETER LUKSEP

Tartu Paulusē kogud. II pihtkonna esimees, pangategelanē ja riide-suur-äri omanik Tartu Kaubahoovis. Sünd. 11. apr. 1880. a. Puka vallas. P L. on rasketest oludest äri-õpilasena omal käel tõusnud silmapaistvale kohale meie majandusel. Pühitseb aprillis oma 55-a. sünnipäeva ja aasta pärast oma 40-a. tööjuubelit äritegevuse alal.

Kogu õo enne hommikut, mil pidi toimuma pidulik rongikäik, olid kelmid ülal. Inimesed võisid näha, kui agarasti tööd tehti. Nad teesklesid, nagu võtaksid nad kanga telgedelt maha, lõikasid suurte käärilõhke õhku, lasid nõela niidita välkuda ja ütlesid viimaks: „Nüüd on riided valmis!“

Keiser tuli oma jaunimate saatjatega isiklikult kohale; mõlemad kelmid hoidsid ühte kätt õhus, kui hoiaks nad nendel midagi, ja ütlesid: „Näete, siin on püksid! Siin on kuub! Siin on mantel! See kõik on nii kerge kui ämbliku võrk; võiks peasegu tundmus olla, nagu poleks midagi ihul, aga selles see ilu seisabki!“ „Jah!“ ütlesid saatkonna liikmed, aga nad ei näinud midagi, sest ei olnud midagi. „Kui keiserlik majesteed nii lahke oleks lahti riietuma,“ ütlesid kelmid, „siis riietaksime teid uude ülikonda, siin suure peegli ees!“ Keiser võttis enese alasti, ja petised toimitsesid ta ümber niisuguse näoga, nagu riietaks nad teda uude, valmissaanud ülikonda, ja keiser pööras ja käänas end peegli ees.

„Oi, kui hästi see sobib!“ hüüdsid kõik. „Milline kiri, millised värvid! See on tõesti oivaline ülikond!“

„Väljas ootab baldahiin, mis rongikäigul teie majesteedi kohal kantakse,“ teatas ülem tseremoniimeister. „Näete, ma olen riides!“ ütles keiser. „Kas ei ole kena?“ Ja siis keerutas ta end veel kord peegli ees; kõik pidid nägema, et ta oma ehteid imetleb. Kammerisandad, kes mantli siile kandma pidid, haarasid kätege pörandalt, kui tõstaksid nad midagi üles. Nad ei julenud näidata, et nad midagi ei näe.

Nii sammus keiser rongi ees toreda baldahiini all, ja kõik inimesed tänaval hüüdsid: „Jumaluke, küll on keisri uued riided võrratud! Millised siilud on mantlil, kui hästi kõik sobib!“ Keegi ei tahtnud paista lasta, et ta midagi ei näe, sest siis poleks ta ju oma ametile kõlvanud ja oleks rumal olnud.

„Aga tal pole ju midagi seljas!“ hüüdis viimaks üks väike laps. „Taevas, kuulake süütu häält!“ ütles isa, ja üks sosistas teisele kõrva, mis laps ütelnud.

„Aga tal ei ole ju midagi seljas!“ hüüdis viimaks kogu rahvas. See erutas keisrit, näis kui oleks rahval õigus, aga ta mõtles eneses: „Rongikäigu lõpuni pean ma välja kannatama.“ Ning kammerisandad sammusid veel pidulikumalt ja kandsid siile, mida polnud olemaski.

Stratosfäärin

Vikerkaarel üles ronin,
stratosfäärin ringi sorin,
varvas tallab triipe märgi,
langeb pähe pilvepärgi . . .
Vaevu jõudnud pääle pilvi, —
planeetidesse puurin silmi . . .
Aga rahuldu ei sellest uuringtuhin, —
üha kõrgemale rühin!
Vannun: päikeseni ronin,
tähti sõrmedega sorin!
Maalt viin neile tervitusi,
rahuaate kinnitusi,
päikeses täägid sulatan,
sõjahirmu hävitan! . . .

Päike kulda teele kallab,
seitsmet triipu varvas tallab . . .
Äkki tõke: maal ma jälle,
sama tark kui olin enne, —
märganud ei mil ma üle märja
libisesin vikerkaari harja! . . .

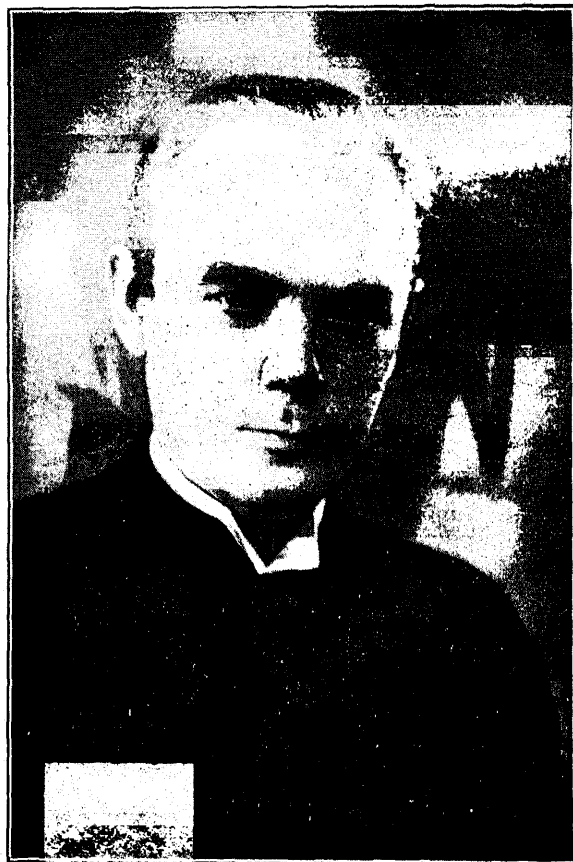
RUD. PAULUS

Mag. theol. ARTUR VÕÕBUS
Tartu Pauluse kog. II pihtkonna õpetaja
Sünd. 28. apr. 1909. a., lõpetas keskkooli 1927, õppis ülikoolis usuteadust 1927—1931, ordineeriti õpetajaks 21. aug. 1932, valiti Pauluse kog. abiõpetajaks 28. veebr. 1933. a. ja II pihtkonna õpetajaks käesoleva aasta 3. veebruaril.

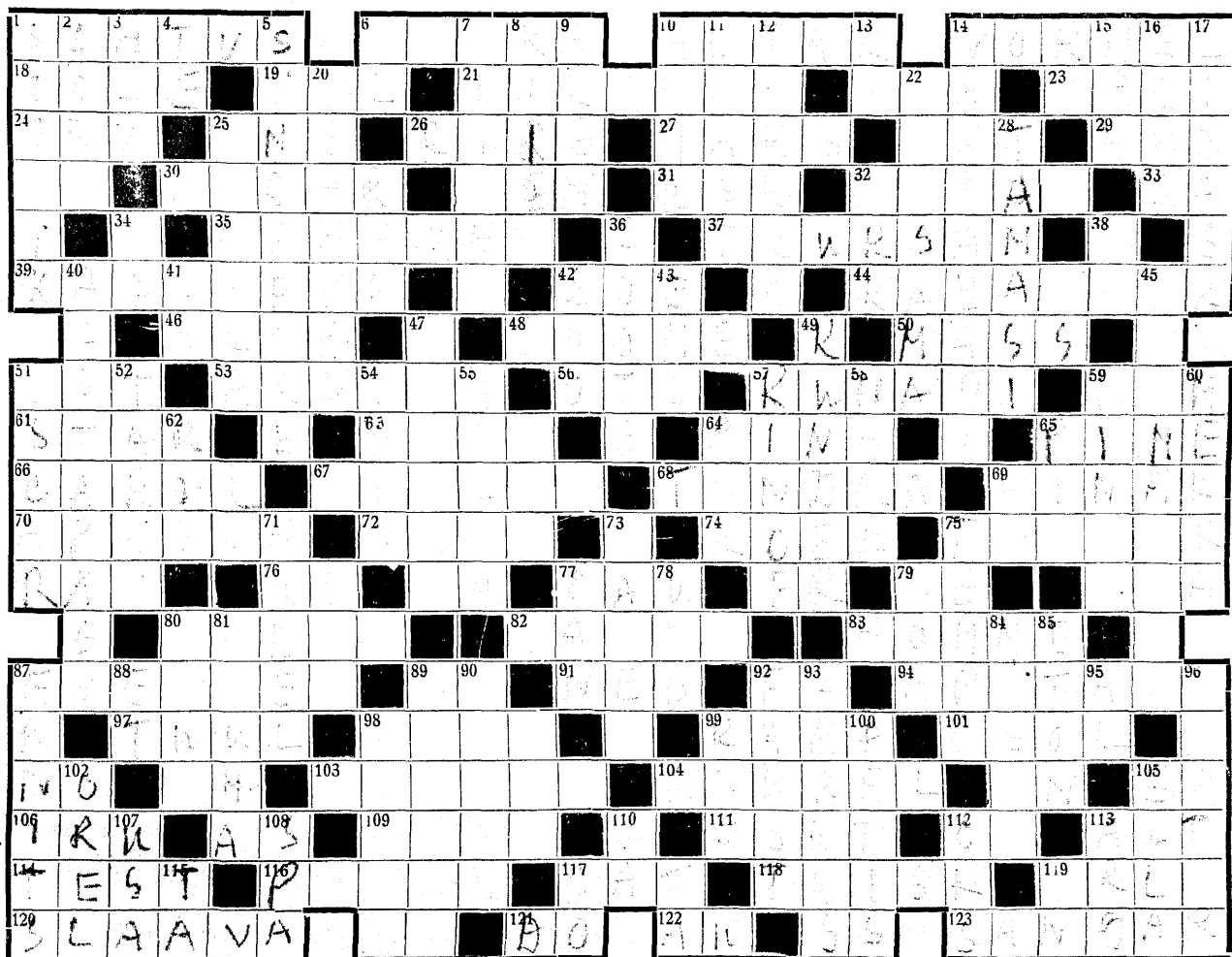

Notar AUGUST SISKA
Tartu Pauluse kog. üldnõukogu esimees

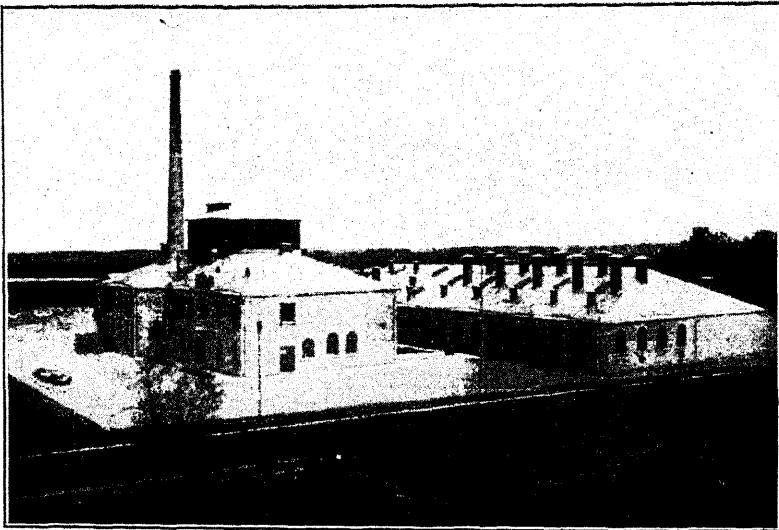
JÕRGIN ED. SÕMMER
Pauluse kog. I pihtk. abiõpetaja. Sünd. 20. juun. 1902. a.
Lõpetas keskkooli 1923. a. Õppis ülikoolis 1928—1933. a.
Õpetas noviaastal õp. Haamer'i juures. Võeti I pihtk.
õpetaja abiõpetajaks k. a. 26. jaan. Ordineeriti 10. veebr.

Neile, kes harrastavad ristsõna-mõistatusi

Paremale: 1. Kõigil inimestel erinev. 6. Vabadussõja kangelane. 10. Asub kirikus. 14. Valem. 18. Eesti raskesportlane. 19. Tuulehoog. 20. Riik Euroopas. 23. Jook. 24. Jaam Tallinn-Narva liinil. 26. Tekstiiltoode. 27. Sõjajumal. 29. Viljakuhi. 30. Tööala, elukutse. 31. Veene. 32. Siidisort. 33. Sina. 35. S. S. S. R-i poliitik. 37. Eesti ooperite libretist. 39. O. Lutsu teos. 42. Ilm suvel. 44. Mulgitoit. 46. „Dr. Stúdio“ juhte. 48. Riik Euroopas. 50. Rahutus. 51. Ilmakaar — rahvusvaheliselt. 53. Arstiroht. 56. „Sakala“ toimetaja. 57. Ammu. 61. Filmidiiva. 63. Toitained. 64. Järjest. 65. Ei näe. 66. Euroopa kroonitud päid. 67. Eesti maadleja. 68. Taiga vastand. 69. Tukkumine. 70. Kuju Pariisi allmaailmast. 72. Linn Soomes. 74. Peni. 75. Meeskuju „Mikumärdist“. 76. Kaksikvokaal. 77. Eesti jooksja. 80. Naiste lemmik valgelt linalt. 82. „Estonia“ näitleja. 83. Järgnev päev. 87. Kuulus Norra kiirusutaja. 91. Eesti maadleja. 92. Noot. 94. Kolmnurga kõrgus. 97. Loodusjõud. 98. Vesisõiduk. 99. Kastike. 101. Fotoateljé Tallinnas, Mundi 2. 103. Linn Itaalias. 104. Tallinna Meestelaulu Seltsi esimees. 106. Koht „Kalevipojast“. 109. Linn Venemaal. 111. Kella osa. 113. Naishääl. 114. Õpilaste „nuhtlus“. 116. Vedeliku nõu. 117. Kinokoomik. 118. Talvine loodusnähe. 119. Jõgi Itaalias. 120. Hukkunud vene sõjalaev. 121. Noot. 122. Voorus. 123. Kangelane.

Alla: 1. Lemmik. 2. Tuiksoon. 3. Mõis Rapla lähedal. 4. Isikuline asesõna. 5. Aasia paremaid sadamalinnu. 7. Nimi. 8. Linn Venemaal. 9. Eesti kunstnik. 10. Kunagi. 11. Puukild. 12. Saavutatakse õppides. 13. Raadiumi keemiline märk. 14. Munamäe sõsarmägi. 15. R. Rohu teos. 16. Mitte surnud. 17. Kala. 20. Kosjasobitaja. 22. Tegusõna. 25. Provintsi ajaleht. 28. „Murdunud tulihinge“ autor. 34. Muusikaline termin. 36. Tallinna linnapea. 38. Kaksikvokaal. 40. Pidulik sündmus. 41. Sina. 42. O. Lutsu teos. 43. Naisnimi. 45. Kurbmäng „Estonia“ lavastusist. 47. Jõgi Aafrikas. 49. Eesti kirjanik, †. 51. „Salome“ autori eesnimi. 52. Metall. 54. Kolmik. 55. Küsimus. 57. Fotoateljé Tallinnas, Kuninga 2. 58. Veiderdaja. 59. Üksik. 60. Linn püha kiviga. 62. Mees piiblist. 64. Kulumise resultaat. 69. Toboli haru. 71. Eesti kirjanik. 73. Tross. 75. End. ajaleht. 77. Poolaka tiitleid. 78. Meesnimi. 79. Kantakse kaelas. 80. Antilopide liik. 81. Tegusõna. 84. Saksa filminäitleja. 85. Inglise kolledž. 87. Tuntud eesti karskustegelane. 88. Sidesõna. 89. Bizet' ooper. 90. Austria jalgpalli „kindral“. 92. Gounod' ooper. 93. Lõunamaine vill. 95. Yankee eesnimi. 96. Laeva osa. 98. Ilmakaar. 100. Komöödia „Töölisterist“. 102. Muusikariist. 105. Naisnimi. 107. Maailmariik. 108. Supellinn Belgias. 110. Jaatus. 112. Eesti kirjanik, †. 113. Ebajulge. 115. Tema. 117. Jõgi Itaalias.

Ühisus „Lõuna-Eesti Eksportapamad“ Tartus.

Tõesti huvitav!

„Eesti Mõistatuslehe“ sisu on viimasel ajal eriti mitmekesine ja meeldiv. Jätkub mõistatusi terveks nädalaks.

50.000 sendi väärtuses auhindu

„Eesti Mõistatuslehes“ ja „Jutulehes“ Nõudke neid lehti lehemüüjailt.

„Tüdruk kuldsete palmikutega“ ja „Maha kassid“! —

need on meeldivad jutud raamatust „Uudisjutud“.
Hind 10 senti.

Nõudke lehemüüjalt „Väike Raamatukogu“ „Uudis-
jutud“, ilmub kord nädalas, Tellides 45 s. kuus.

Tellige ja levitage

„Olion'i“

See on ajakiri kõigile.

KINO „GLORIA-PALACE“ Tallinnas.
ELGA BRINK „Ufa“ filmis, „MÄNG TULEGA“.

LIDA BAAROVA, „Ufa“ uus täht,
esineb praegu „GLORIA-PALACE“is“.

